

TAGE TAPPER

KUMLA
LANDSKOMMUN
1942—1966

KUMLA LANDSKOMMUN 1942–1966

**Anteckningar till minnet av Kumla landskommuns
tjugofem självständiga år av**

TAGE TAPPER

enligt kommunalnämndens uppdrag

KUMLA 1966

TYPOGRAFI : GUNNAR HELANDER

KOMMANDITBOLAGET KUMLA TRYCKERI 1966

Innehåll

Förord	7
Man löser ett problem	9
Central förvaltning	14
Kommunalfullmäktige 14 — Kommunalnämnd 16 — Kommunalkontor 17 — Personal 20 — Revision 24 — Lönenämnd 24 — Central byggnadskommitté 26	
Rätts- och samhällsskydd	29
Valnämnder 29 — Polisväsen 29 — Polispersonal 31 — Folkbokföring och be- skattning 32 — Försvar 33 — Brandväsen 34 — Överförmyndare 36	
Fastighetsförvaltning och bostadsförsörjning	37
Förvaltningsfastigheter 37 — Hyresfastigheter 38 — Jordbruksfastigheter 40 - Exploateringsmark 41 — Pensionärshem 43 — Bostadsförsörjning i övrigt 45	
Planering, gator och vägar samt idrottsverksamhet	47
Byggnadsnämnd 47 — Gator och vägar 48 — Översiktsplanering 50 — Sport, bad och friluftsliv 51	
Industriell verksamhet	55
Vatten- och avloppsverk 55 — Renhållning 59	
Undervisning och kulturell verksamhet	60
Skolväsen 60 — Skolformer 1942-1966 66 — Biblioteksverksamhet 68 — Övrig kulturell verksamhet 71	
Socialvård och socialförsäkring	75
Fattigvård och socialhjälp 75 — Folkpensionering 76 — Barnavård 77 — Hemhjälp 79 — Nykterhetsnämnd 80 — Övrig verksamhet 80	
Hälsö- och sjukvård	81
Finansförvaltning	83
Skatteutvecklingen 83 — Folkmängds- och skattestatistik för Hardemo åren 1942 — 1951 84 — Kumla landskommunåren 1942-1966 85 — Fondbildning 86 Lån 89	

Hällabrottets municipalsamhälle	91
Donationsfonder	94
Förvaltade av skolstyrelsen 94 — Förvaltade av socialnämnden 95 —	
Förvaltade av kommunalnämnden 96 — Stiftelsen Nygårdshemmet 97 —	
Tabell över donationsfonder 98	
Stiftelsen Kumlahem	101
Återförening	102
Källor och litteratur	104

Förord

"Då vid årets utgång och sammanläggningen med Kumla stad förflutit tjugofem år sedan Kumla landskommuns tillkomst, beslöt kommunalnämnden uppdraga åt kommunalkamrer Tage Tapper att utforma en minnesskrift över det gångna kvartsseklet, varvid även skulle beaktas Hardemo kommuns insatser 1942–1951. I mån av behov skulle kommunalkontorets personal få utnyttjas för ändamålet."

Så lyder in extenso kommunalnämndens protokoll 5 188 från Kumla landskommuns kommunalnämnds sammanträde den 27 juni 1966. Efter semestrar och budgetarbete började jag dra upp riktlinjerna för arbetet och kan nu här presentera det i färdigt skick. Det material som använts redovisas under rubriken Källor och litteratur.

Uppgiften att färdigställa denna skrift hade ändå icke varit möjlig att utföra, om inte kamrersassistenten fru Sonja Ackegård offrat så mycken tid och möda på att sammanbringa material och samla data till tabellerna. Jag tackar henne även för hjälp med korrekturläsning och allt hon i övrigt bistått med.

Jag tackar kommunalnämnden för det hedrande uppdraget att utforma denna skrift; kommunalfullmäktige som på årets sista sammanträde beviljade medel till tryckningen och sist men icke minst mina vänner boktryckarna Nils och Gunnar Helander som inte skytt någon möda för att framställa en vacker produkt till bestämd dag, trots tidsnöden.

Kumla den 27 december 1966. *Tage Tapper*

Man löser ett problem

Kumla är en mycket gammal ort. Runstenen vid Vesta talar om Ärnbjörn som levde på 1100-talet och som kanske är vår första namngivna Kumlabo. Men när runstenen restes fanns i dess närhet — vid Lekebacken i Hjortsberga — ett minnesmärke, som redan då var ett fornminne, nämligen domarringen från tiden omkring vår tideräknings början. Men inte ens det är vårt äldsta fornminne. När Lekebackens stenar restes, fanns fornminnen som mer än väl var 1 000 år gamla — hällkistorna vid Yxhult.

Det har alltså bott människor i bygden under flera årtusenden. Vid medeltidens början byggdes kyrka i Kumla, och den nuvarande sockenbildningen torde rätt snart ha varit ett faktum. I denna korta inledning skall icke lämnas någon redogörelse för Kumla sockens historia. Mer kompetenta krafter sysslar för närvarande med den uppgiften i det stora verket om Kumlabygden, av vilket tre delar nu är färdiga.

Några korta avsnitt, som kan ha intresse ur kommunal synpunkt, bör dock nämnas i detta sammanhang.

Kumla kyrkas räkenskapsbok — publicerad av Kumla-sonen Jonas L :son Samzelius år 1945 — är ett av de äldsta kommunala dokument som finns i Sverige. Den omfattar åren 1421–1590, och det torde endast vara Funbo kyrkas räkenskaper (Uppland) som är äldre (1395–1483). Denna bok innehåller det som av vetenskapsmän (Gullstrand m.fl.) karaktäriseras som Sveriges äldsta sockenstämmoprotokoll från år 1494. Det lyder som följer:

"Arom effter gudhz bord MCDXC guano tha holth jak fforsto sokna stempno Lydekjnus tha curatus i Cumbla tha screffuis thesso VI adh vetha kirkio bcsta Clemeth i ørista, Laris i Vestha, Bength i Vidhum, Gerdar i Joghane Biorsson i Stene, Gerdar j Ballista."

Det var val av s.k. sexmän för Kumla församling, som förrättades av stämman under kyrkoherde Lydeke, som samtidigt anger att det var hans första stämma.

Kumla var otvivelaktigt ett centrum för denna del av Närke och fick ge namn åt häradet. Socknen omfattade från början troligen hela häradet och i varje fall säkert det nuvarande Hallsberg. Fram till 1860-talet var Hallsberg endast annex till Kumla i kyrkokommunalt hänseende.

Alltnog. Kumla var en bondesocken med mestadels rätt små brukningsdelar. Säbylunds gods i dess norra del, var ett undantag. Man levde sitt liv på samma sätt som det väl var vanligt på den svenska landsbygden, och det var först på 1800-talet som det "började hända något".

En av händelserna var Nerikes regementes flyttning till Sannahed 1815, där det blev kvar ända till 1912, då det flyttades till Örebro under namnet Livregementets grenadjärer. År 1904 hade dessförinnan Livregementets husarer flyttat till Skövde och stillheten bredde ut sig över Sannahed.

En annan händelse av betydelse, var stambanans byggande 1855–1862. Järnvägen Stockholm—Göteborg kom att tangera socknens södra gräns genom Hallsberg, och bandelen Örebro—Hallsberg kom att skära rakt igenom Kumla. Vid den avtagsväg som låg närmast det dåvarande Kumla — dvs. Kumla by — anlades en järnvägsstation, som också kom att ligga på Kumla bys utmarker. Den döptes naturligtvis till Kumla, och ett stationshus byggdes. Denna station kom att ligga ensam i kärr- och skogsmark, men fick genom åren sällskap med allt fler och fler hus. Och så uppkom ett litet samhälle. Ett Kumla bredvid det gamla "äkta" Kumla. Det fick i folkmun namnet *Kumla station*, en benämning som man än idag kan få höra äldre Kumlabor använda. Behovet av en reglering av bebyggelse och sanitära förhållanden gjorde, att Kungl. Maj:t beslöt att en del av de s.k. stadsstadgorna skulle gälla från och med 1884, och vid sekelskiftet förordnades om att municipalfullmäktige skulle utses. Man har tvistat om municipets födelseår är 1884 eller 1900, men Sveriges officiella statistik uppger det tidigare året och det kan kanske anses tillräckligt auktoritativt.

Det problem som omnämnes i rubriken hade nu uppkommit. Nämligen en tätort, vars invånare visserligen själva fick besluta om uttaxering av skatter till vissa samhällsändamål, men som i andra hänseende var beroende av moderkommunen. En moderkommun vars glesbygdsmajoritet inte alls var

Denna rätt anspråkslösa träbyggnad belägen intill Kumla kyrka kallas i dagligt tal Församlingssalen. Det är Kumla församlings äldsta skolhus, byggt 1844, och taget ur bruk när Kyrskolan byggdes 1900. Här har kommunala sammanträden hållits troligen sedan huset byggdes och det sista hölls i december 1966.

intresserad av att bereda tätortsinvånarna de fördelar som man själv i glesbygden inte kunde få.

Så uppstod en motsättning mellan "landsborna" och "stationarna", som skulle hålla i sig rätt länge. Läget komplicerades ytterligare av att det uppkom en randbebyggelse utanför municipalsamhällets gränser, framförallt norrut i det s. k. Södra Mos-området, där bebyggelsen var lika tät, olägenheterna lika stora, men där man slapp undan den extra skatt som "municipalarna" fick betala.

Dessa starka motsättningar mellan tätortsintressena och de mera renodlade landsbygdsintressena, som hade kommunmajoritet, ledde till att stadsbildningen blev verklighet 1942. En av orsakerna kanske också var, att grann tätorten Hallsberg redan 1908 blivit köping och fått en bättre ordning på

sina angelägenheter. Rivaliteten mellan de båda samhällsbildningarna var nog inte helt betydelslös, när det gällde att Kumla skulle bli stad.

Var tid har sitt sätt att lösa sina problem. Ännu i början av 1940-talet var sättet det, att man bröt ut delar av en eller flera landskommuner och bildade städer eller köpingar. Det är en numera övergiven metod. Nu gör man på rakt motsatt sätt. Nu lägger man i stället till landsbygdsområden till städer och andra tätorter, som i sig själva är tillräckligt bärkraftiga. Förut ansågs tätorterna vara en börda för landskommunerna, nu blir det i stället tätorterna som får bära bördan av att "ta emot" landskommunerna", för att med sin större bärkraft fördela de allmänna bördorna mera jämnt och rättvist.

Problemet löstes alltså 1942 med att det gamla municipalsamhället om cirka 3 000 invånare och Södra Mos-området med ungefär lika många bröts ut ur kommunen och fick bilda *Kumla stad*. Vad som återstod av kommunen fick fortsätta sitt liv under namnet *Kumla landskommun* eller Kumla socken, som alltför en del människor felaktigt benämner denna kommunbildning.

Det torde inte vara någon överdrift om man på ömse sidor uppfattade skilsmässan 1942 som en befrielse. Stadsborna kände befrielse över att nu äntligen få leva sitt eget liv. Att få använda hela sin skatteintäkt på stadens uppbyggnad och slippa slåss med sockenborna, om vad som skulle "kostas på".

Landskommunens kommunalmän kände det nog också befriande att få slippa från tätortsbornas krav på förbättringar, som de själva ansåg sig ha så liten nytta av. Nu kunde man äntligen få utöva kommunal självstyrelse, utan inblandning av tjänstemän. Nu hade man så små problem, att man kunde sköta kommunen efter det gamla förtroendemannasystemet. Nu skulle det sparas och levas enkelt, så som landsbygdsbor var vana att göra. Redan i nästa kapitel får vi reda på, hur denna del av deras förhoppningar infriades.

Först dock några siffror om kommunområdets förändringar under 25-årsperioden :

Den 1 januari 1952 fördes Hardemo kommun till Kumla landskommun i den s. k. stor-kommunreformen — som bara gav till resultat alldeles för små kommuner. Hardemo är en ren landsbygdskommun utan tätorter, men med många sevärdheter, bl. a. den gamla medeltidskyrkan, som ses här tillsammans med Kyrkskolan.

År	Ökning	Minskning	Summa areal i ha	Ändringens art
1941			11 639	
1942		— 956	10 683	Kumla stad bildas
1947		— 147	10 536	Exkorporering till Hallsberg
1948		— 3	10 533	Exkorporering till Mosjö
1952	+ 5 466		15 999	Sammanläggning med Hardemo
1965		— 305	15 694	Exkorporering till Hallsberg
1967	+ 956		16 650	Sammanläggning med Kumla stad

Åren 1945–1952 bestod Hällabrottets municipalsamhälle med 1 165 hektar av landskommunens dåvarande yta.

Central förvaltning

Kommunalfullmäktige

Den 21 september 1941 förrättades val av kommunalfullmäktige i Kumla landskommun för första gången. Stadsfullmäktigeval för Kumla stad hölls samtidigt. Det var inget "ordinarie valår" — man fick redan året efter på nytt välja fullmäktige i de båda kommunerna.

Tjugofem ledamöter skulle väljas och detta antal ledamöter hade fullmäktige under de tio år som förflöt till kommunindelningsreformen 1952. Därefter bestämdes antalet till trettio, vilket det varit fram till detta årsskifte.

Här nedan följer en sammanställning av mandatfördelningen mellan partierna under de 25 åren. Årtalen anger första tjänstgöringsåren för respektive uppsättning.

	Soc.dem.	Höger	Folkp.	Center	Kommun.
1942	11	3	5	6	0
1943	12	3	5	6	0
1947	12	2	5	5	1
1951	14	2	6	7	1
1955	15	3	5	6	1
1959	14	4	4	7	1
1963	15	2	4	8	1

Som synes har partiställningen genom åren varit ganska jämn. Under 12 år har socialdemokraterna plus kommunisterna haft majoritet, under 5 år har de borgerliga partierna haft majoritet och under 8 år har ställningen varit 15–15.

Den här interiören är väl bekant för massor av kommunala förtroendemen i Kumla landskommun — och även många som bor i staden. Här i Församlingssalen sammanträdde fullmäktige, här hölls skatteuppbörden och hit gick man för att rösta. Här hade också folkbiblioteket lokaler under seklets första år.

Ordförande, respektive vice ordförande, har under åren varit följande:

	Ordförande:	Vice ordförande:
1942–1946	John H. Johansson	Gustaf E. Steen
1947–1951	Gustaf E. Steen	John H. Johansson
1951–1954	Artur Nordqvist	Gustaf E. Steen
1955–1958	Gustaf E. Steen	Artur Nordqvist
1959–1966	Gustaf E. Steen	Sten Larsson

Som framgår av ovanstående har endast tre personer varit ordförande under perioden, och dessa tre samt ytterligare en har varit vice ordförande.

Fullmäktiges sammanträden har hållits i Församlingssalen vid kyrkan, med enstaka undantag, då man ambulerat i skilda lokaler runt om i kommunen. Fullmäktige har då använt sig av möjligheten att "inspektera" lokaler, som iordningställts med hjälp av kommunala anslag.

Kommunalnämnd

Den kommunalnämnd som de år 1941 nyvalda fullmäktige utsåg, bestod av nio ledamöter. Ordförande blev kyrkovärden Arvid Ericsson i Kumla by. Man hade bestämt sig för, att förvaltningen skulle skötas på det "gamla billiga sättet", dvs. varje ordförande skulle sköta räkenskaper och protokoll för sin nämnd och på sin fritid. Man hade dock behov av en gemensam lokal, och en sådan förhyrdes i det "Hökerbergska huset", även kallat Stureborg och beläget vid Stationsgatan 22. Dvs. det nuvarande Kommunalhuset. Det var ett rum med egen ingång på södra sidan om farstun i bottenvåningen. Där satt de tre ordförandena Arvid Ericsson, Adolf Larsson (fattigvårdsstyrelsen) och Artur Nordqvist (barnavårdsnämnden) tillsammans med en del andra förtroendevalda och plitade med räkenskaper och protokoll. De har samtliga tre omvitnat otrivseln i det lilla rummet, när någon storrökare annekterade "luftrummet" och snabbt gjorde tillvaron olidlig för de tre pålitliga antinikotinisterna.

Detta slag av förvaltning orkade man med endast under ett år, varefter kommunalkamrer anställdes. Mera därom nedan.

Vid kommunindelningen 1952, då Hardemo socken tillfördes kommunen, utökades nämndens ledamotsantal till tio. Till ordförande valdes godsförvaltare Erik Hökerberg, Säbylund, vilken innehade uppdraget till och med utgången av 1959. Vid valet 1956 beslöt fullmäktige utöka antalet ledamöter i nämnden till elva, vilket antal sedan bibehållits.

Ordförande från och med 1960 har varit godsägare Bertil Olsson, Märsta. Genom hans val kom för första gången kommunalnämndens ordförande att tillhöra fullmäktige, vilket tidigare icke hade skett sedan fullmäktige institu-

Vid det "gravöl" som den "gamla" Kumla landskommun höll i december 1951, delade man för första gången ut Kommunförbundets förtjänstmedaljer. Här ser vi häradsdomaren August Eriksson, Sickelsta, kyrkovården Arvid Ericsson, Kumla by, fattigvårdsordföranden Adolf Larsson, Folketorp, och överlärare Josef Svensson, Hörsta.

tionens tillkomst år 1919. Förutvarande förhållanden var minst sagt egendomliga och måhända unika för hela landet.

Ordförande i kommunalnämnden i Hardemo kommun var sedan 1932 lantbrukaren Valfrid Lannhard, Lanna (nu Handberga), vilken dock med 1951 års utgång lämnade alla kommunala uppdrag.

Kommunalkontor

Som tidigare sagts, hade ordförandena i de större nämnderna redan efter ett år tröttnat på att på sin fritid klara ut de rätt svåra förvaltningsfrågorna.

Förslaget om tillsättande av kommunalkamrer, vann därför nästan hundra procentig anslutning, när detta under hösten 1942 framfördes. Visserligen tyckte fattigvårdsstyrelsen, att man kunde försöka ett år till enligt "förtroendemannamodellen", men majoriteten för ett modernare system var mycket stor.

Fullmäktige fattade beslut och Kungl. Maj:t fastställde det reglemente för medelsförvaltningen, som på den tiden ansågs nödvändigt, dvs. det var synnerligen detaljerat.

Tjänsten annonserades ut och till förste innehavare utsågs Edvin Andersson, norrlänning och nyss utexaminerad från Socialinstitutet i Stockholm.

Kontorslokaler förhyrdes i fastigheten Haga på Sveavägen 2, en fastighet som tidigare hyst Mälarbanken, Folkbiblioteket och senare även Jordbrukskassan och diverse annan verksamhet.

Till att börja med anställdes ett biträde, men som framgår av efterföljande tabell, har personalen sedan dess utökats betydligt.

I slutet av 1948 flyttade kontoret över till "Hökerbergska huset", där det alltintill dessa dagar huserat. Efter en mycket kort tid inköpte kommunen fastigheten för en summa om 200 000 kronor. Byggnaden har under tiden undergått väsentliga förändringar. Kontoret innehöll i begynnelsen ett stort rum, som fick vara både tjänsterum för kommunalkamreraren och sammanträdesrum. Vidare kassaexpedition, två mycket små rum och ett litet dagarkiv. I källaren anordnades ett större arkiv.

1952–53 utökades kontoret med de lokaler som tidigare varit damfrisering, och 1957 togs ytterligare två rum i södra delen av bottenvåningen i anspråk. Redan 1959 utvidgades med ytterligare 3 rum och lunchrum, och därmed hade man uppfyllt hela bottenvåningen. År 1962 vandrade man en trappa upp i huset, och då inreddes rektorsexpedition och lunchrum i detta plan. I november 1966 har ytterligare en lägenhet utrymmts. Lokalerna på bottenvåningen skall annekteras av byggnadsnämnden i den vidgade staden, och det utvidgade kontoret en trappa upp av fastighetsnämnden.

Personalens succesiva ökning och vilka befattningshavare som tjänstgjort, framgår av särskild tabelluppställning på följande uppslag.

Hökerbergskan huset eller Stureborg var de ståtliga namnen på denna byggnad, som 1942 inrymde det första lilla kontoret och som 1949 köptes av kommunen och blev Kommunalhuset. Den 1 januari döps det om till Nämndhuset och skall inrymma fastighetsnämndens och byggnadsnämndens lokaler. Adress: Stationsgatan 22.

Kontoret har givetvis försetts med inventarier till betydande belopp. Om den maskinella utrustningen kan sägas, att man har tolv skrivmaskiner, varav fyra elektriska, fem additionsmaskiner, två kalkyleringsmaskiner, elektrisk adresseringsmaskin, duplikator, snabbkopieringsanläggning, blockbindnings-apparatur samt en dikteringsapparat. Värdet på samtliga inventarier torde ligga över 200 000 kronor.

Linjeväljare installerades redan 1950, och nu har man fem ingående telefonlinjer och femton samtalsapparater. Så småningom har en viss avdelningsuppdelning kommit till stånd för socialvård, tekniska ärenden, skolväsen och — den äldsta och ursprungliga — kassa och kansli.

Personal på

År	Kommunalkamrer	Assistent (kamrers-)	Biträde (kassagöromål)	Biträde (skrivgöromål)	Assistent (social)
1943	^{1/1} Edvin Anders- son		^{1/1} Margit Gustavs- son ²⁾		^{15/10} Greta Fryklund (extra)
1944	”		”	^{1/1} Anna Lisa Julin ^{1/5} Maj Britt Bäck- man (Larsson) ³⁾	” ^{31/1}
1945	”		”	”	
1946	^{1/10} Nils Erik Årre		”	”	
1947	”		”	”	
1948	”		”	”	^{1/7} Lennart Sjögren (extra) ^{15/9}
			^{1/9} Irma Hårdner ³⁾		^{16/9} Gösta Rådström (extra) ^{31/3}
1949	” ^{30/9}		”	”	^{15/6} Åke Magnusson (extra) ^{30/12}
1950	^{1/10} Tage Tapper		^{1/10} Sonja ” Nordin ⁴⁾ (Ackegård)	^{1/12} Maj ” Johans- son ⁶⁾	^{1/1} Eric Robertsson
1951	”		”	”	” ^{5/4}
”					^{1/4} Arthur Gar- bergs ^{15/9}
					^{15/9} Karl Erik Ljungkvist ^{19/10 9)}
					^{1/11} Karl Gunnar Lövdahl
1952	”		”	”	”
1953	”		”	”	”
1954	”		”	”	” ^{16/6}
					^{15/6} Karl Erik Ljungkvist ^{4/10}
					^{26/11} Yngve Johans- son
1955	”		”	”	” ^{14/4}
1956	”		”	”	^{13/4} Olle Eriksson ¹¹⁾ ^{15/2}
					^{28/2} Assar Holm- kvist
1957	”		”	”	” ^{27/10}
					^{1/12} Sven Olof Skoog ¹²⁾

kommunalkontoret

Biträde (social)	Biträde (tekn.)	Kommunal- ingenjör	Bitr. kommunal- ingenjör	Biträde (rektor)	År
					1943
					1944
					1945
					1946
					1947
					1948
					1949
					1950
					1951
		¹ / ₁ Folke Leivald ¹⁶⁾		²⁷ / ₄ Gunnel Elfsten	1952
		”		¹⁵ / ₁₂ Anna Greta Axelsson ¹⁷⁾	1953
		”		”	1954
		”		”	1955
		”		”	1956
¹⁸ / ₃ Gun Rydehell ¹³⁾		”		”	1957

År	Kommunalkamrer	Assistent (kamrers-)	Biträde (kassagöromål)	Biträde (skrivgöromål)	Assistent (social)
1958	Tage Tapper		Sonja Ackegård	Maj Johansson ^{28/2} ^{19/2} Inger Johansson ^{1/5} ^{15/4} Helen Israelsson ⁷⁾	Sven Olof Skoog
1959	”		”	”	”
1960	”		”	”	” ^{30/4}
1961	”	(^{1/1} Sonja Ackegård ¹⁾)	^{1/1} Marianne Carlsson (Hansson)	^{27/6} Marianne Carlsson (Hansson) ^{1/1} , ^{25/10} Berit Karlsson ^{4/4} , ^{15/11} ^{17/4} Disa Persson ^{16/6} ^{28/6} Barbro Schölin ^{21/10} ^{15/11} Britt Marie Andersson ^{31/12} ^{27/12} Berit Karlsson	^{1/5} Ingvar Engström ”
1962	”	”	^{1/1} Britt Marie Andersson (Cederstrand)	”	” ^{30/6} ^{1/7} Torsten Har-delid
1963	”	”	”	” ^{28/10} Kerstin Ellbén (Larsson)	”
1964	”	^{1/1} Sonja Ackegård	”	”	”
1965	”	”	”	”	”
1966	”	”	^{1/1} Kerstin Larsson	^{1/1} Ann Christin Carlsson	”

1) 1961–1963 Diverse kval. kamerala uppgifter, vikarie för socialass. under tjänstledigheter.

2) Ordinarie skrivbiträde fr. o. m. 1/1 1944, dessförinnan extra.

3) Även vikarierat för kassörskan 26/4–9/10 1954; 17/2–31/3 1955; 20/4–10/11 1959 och 14/1–25/2 1960.

4) Kassörska 1/1 1950.

5) Ordinarie skrivbiträde 1/7 1947, dessförinnan extra.

6) Kanslibiträde 1/1 1957.

7) Kontorsbiträde 15/4 1958.

8) Ordinarie tjänst fr. o. m. 1/1 1950, dessförinnan extra. Till och med 1960 även kamerala arbetsuppgifter.

9) Även praktikant tiden 29/6–15/9 1951.

10) Även praktikant tiden 1/4–30/9 1954.

Biträde (social)	Biträde (tekn.)	Kommunal- ingenjör	Bitr. kommunal- ingenjör	Biträde (rektor)	År
^{1/3} Inger Johansson ^{1/10} Inger Johansson ¹⁴⁾	Johansson ^{1/10} Gun Rydehell	Folke Leivald		Anna-Greta Axelsson	1958
”	^{1/12} Ulla Luthman	”		”	1959
”	”	”		”	1960
^{1/11} Ann Marie Bergström	”	”		”	1961
”	”	”		”	
^{1/1} Marianne Carlsson (Hansson)	”	”	^{13/s} Arne Fagrell	^{1/2} Ulla Svensson	1962
”	”	”	¹⁵⁾ ”	”	1963
”	”	”	”	”	1964
”	”	”	”	”	1965
” ¹⁵⁾	”	”	”	”	1966

11) Även praktikant tiden 22/1-11/2 1952.

12) Även praktikant tiden 1/3-20/9 1957.

13) Kanslibiträdestjänst inrättad 1957. Sociala och tekniska arbetsuppgifter fram till 1/10 1958.

14) Även vikarierat för kassörskan 1/5-11/12 1962.

15) Kontoristtjänst fr. o. m. 1/1 1966.

16) Deltidsanställd som byggnadskontrollant tiden 1946-1952.

17) Deltid 27/4 1953-1/2 1960, därefter heltid.

Revision

Enligt kommunallagen skall revision ske, inte bara av räkenskaper, utan även av förvaltningen som sådan, dvs. sakrevision. Revisorerna har alltså att undersöka och uttala sig om nämnders och styrelserns åtgärder och dess lämplighet. De kommunala revisorernas ansvar är alltså stort, och det krävs av dem gedigna kunskaper inte bara i bokföring utan även i den kommunala lagstiftningen.

I tidigare lagstiftning krävdes endast två revisorer, men kommunen har alltid utsett tre, varför lagändringen i 1953 års kommunallag här icke medförde någon ändring.

En av revisorerna har alltsedan 1944 utsetts att vara siffergranskare, och det har under dessa 23 år varit Iwan Israelsson, som även varit revisor i 24 år. Närmast följer Algot Lundqvist, som varit revisor under 17 år i tre olika perioder.

Alltsedan kommunalkontorets tillkomst har konsulent från Svenska kommunförbundet (förr Svenska landskommunernas förbund) biträtt vid revisionen. Denne har huvudsakligen fått ägna sig åt den ovan nämnda sakrevisionen.

Nedan följer förteckning över de som varit revisorer under tjugofemårsperioden.

Lönenämnd

Redan 1942 beslöt kommunalfullmäktige utse en lönenämnd för att behandla alla lönefrågor centralt och enhetligt. Den personal som då var anställd, fanns huvudsakligen hos kommunalnämnden (poliser), folkskolestyrelsen (lärare och städerskor), hos fattigvårdsstyrelsen (ålderdomshemmets personal), samt hos hemsysterstyrelsen (hemvårdarinnor).

Vid denna tid existerade inga centrala överenskommelser för kommunerna. De städer som hade avtal med arbetstagarorganisationerna, tecknade separata avtal för varje stad.

På personalsidan fanns vid denna tid i stort sett endast en organisation, nämligen Kumla kommunaltjänstemannaförening bildad 1936. I denna sam-

Revisorer

1942	Uno Persson	Ivar Larsson	Algot Lundqvist
1943	Ivan Israelsson	”	”
1944	”	Gunnar Gylín	”
1945	”	”	Lennart Eriksson
1946	”	”	”
1947	”	”	”
1948	”	Algot Lundqvist	”
1949	”		
1950	”	”	
1951	”	”	”
1952	”	”	Ragnar Ahlin
1953	”	”	”
1954	”	”	”
1955	”	”	”
1956	”	Gustav Persson	”
1957	”	”	”
1958	”	”	
1959	”	”	”
1960	”	”	”
1961	”		Algot Lundqvist
1962	”	”	”
1963	”	”	”
1964			”
1965	”	David Gustavsson	”
1966	”	”	”

lades alla nu uppräknade kategorier samt ytterligare ett antal befattningshavare hos staden (Kumla municipalsamhälle) och församlingen.

Sedermåra skedde en uppdelning, så att Kommunalarbetareförbundets avdelningar organiserade den personal som huvudsakligen anställdes på kollektivavtal medan Kommunaltjänstemannaförbundet organiserade dem som anställdes på tjänsterelemente. Efter 1965 års reform har även tjänstemännen kollektivavtal, varjämte en tjänstemannastadga gäller för denna kategori.

Det dröjde till 1945, innan någon central uppgörelse med landskommunerna träffades, då ett tjänsterelemente upprättades. Sedermåra kom likartade reglementen att gälla för poliser och ålderdomshemsföreståndarinnor. Den första egentliga löneöverenskommelse som träffades, var om överlärarnas ersättningar. Vidare tillkom s. k. normalkollektivavtal, som dock ej innehöll några lönebestämmelser. Först under 1948, började Kommunförbundet på allvar förhandla om löner, först regionalt och efter några år tillkom den centrala tjänsteförteckningen, som sedan dess byggts ut betydligt. Numera åtgår en hel del av lönenämndens arbete till att tolka dessa avtal, inplacera kommunens befattningshavare i rätt löneklass och bistå övriga nämnder i tillämpningen av de centrala uppgörelserna. I andra fall ger avtalen lönenämnden vissa befogenheter, t.ex. om rätten att tillgodoräkna tid för löneklassuppflyttning, varför nämndens arbete ingalunda minskat, trots alla centrala uppgörelser.

Som ordförande har tjänstgjort:

Erik Hökerberg 1942–1955

Harry Pettersson 1956–1957

Olle Johansson 1958–1960

Sixten Andersson 1961–1966

Central byggnadskommitté

Den 13 juni 1962 utsåg kommunalfullmäktige en central byggnads-kommitté, med uppgift att handha alla större byggnadsarbeten, såväl nybyggnader som större ombyggnader och även anläggningar av olika slag.

Den 2 november 1965 var en stor dag i landskommunens historia. Då invigdes det största byggnadsprojektet, som kommunen någon gång engagerat sig i, nämligen det nya ålderdomshemmet i Sannahed. Här en bild från invigningsfesten med kommunalkamreraren i talarstolen läsande ur Olle Hedbergs bok Vänstra kinden.

På den relativt korta tid — enligt kommunal tideräkning —, som kom-mitten arbetat, har den hunnit uträtta åtskilligt och erfarenheterna synes tydligt visa, att den rutin i byggnadsfrågor, som en kommitté av detta slag förvärvar sig, är av väsentligt värde. I de särskilda byggnadskommittéer som utses — en för varje bygge — hinner man förvärva rutin och erfarenhet lagom till dess bygget är färdigt, och då avgår man från sitt uppdrag, och kommunen får ej någon nytta av de lärdomar man dragit, utan varje kommitté kostar nya lärpengar.

De objekt som färdigställts under denna tid är främst det nya ålderdomshemmet i Sannahed, Centrumhuset i Sannahed, skolpaviljonger i Åbytorp,

Erik Hökerberg och Bertil Olsson har båda varit kommunalnämndens ordförande, den förra tiden 1950–1959 och den senare 1960–1966. Erik Hökerberg erhöll vid sin avgång Kommunförbundets förtjänstmedalj; För gägnelig kommunal gärning. Ett märkligt sammanträffande är att båda varit Slakteriföreningens ordförande samtidigt som de innehaft kommunalnämndsordförandeuppdragen.

reningsanläggning i Åbytorp, vattenverk i Sannahed, idrottsplats i Hällabrottet och värmecentral i Sannahed. Pågående arbeten 1966 är skola i Hällabrottet, ombyggnad av skolan i Åbytorp, skolpaviljong i Sannahed, pensionärshem i Sannahed och idrottsplats i Sannahed.

Kommittén består av tre ledamöter, valda direkt av kommunalfullmäktige, och — då annan än kommunalnämnden bygger — två adjungerade ledamöter från den nämnd som sedermera skall förvalta byggnaden eller anläggningen.

Ordförande har sedan tillkomsten varit lantbrukaren Sten Larsson, Norra Sanna, och sekreterare kommunalkamreraren.

Rätts- och samhällsskydd

Valnämnder

Kumla landskommun blev redan 1941 uppdelat i tre valdistrikt: östra, mellersta och västra valdistriktet. Hardemo kommun utgjorde ett distrikt. Vid sammanläggningen 1952 — val hölls därför 1950 — uppstod behov av andra namn på distrikten, varför de då döptes till Hällabrottets, Sannaheds, Åbytorps och Hardemo valdistrikt, namn som de troligen även under den vidgade staden kommer att få behålla.

Enligt den till och med 1962 års val gällande ordningen, fanns en valnämnd i varje distrikt. Från och med 1964 års val ändrades stadgandena i vallagen så, att samma bestämmelser gällde för landsbygden vilka tidigare gällt för städer utan magistrat, nämligen att endast en valnämnd skulle utses, som i sin tur finge utse deputerade till valförrättare i de skilda distrikten.

Vallokaler har varit Mossby skola för Hällabrottet, Församlingssalen för Sannahedsdistriktet, Stene skola för Åbytorpsdistriktet och Hardemo kyrkskola för Hardemodalen. Denna ordning torde i stort sett kunna fortsätta att gälla med undantag för Hällabrottets distrikt, där ett byte av lokal torde kunna bli aktuellt till kommande val.

Polisväsen

Polisväsendet har sedan urminnes tider ansetts som en kommunal angelägenhet. Kommunens inflytande över polisernas verksamhet tunnades dock ut efter hand, varför statens övertagande av ansvaret vid årsskiftet 1964/65 inte medförde särskilt stora omvälvningar.

Vid kommunindelningen 1942 tjänstgjorde två fjärdingsmän inom kommunen; Sven Persson i västra distriktet och Karl Pettersson i östra distriktet. I Hardemo fanns en deltidsanställd fjärdingsman, huvudsakligen sysselsatt med skatteindrivning.

Då storkommunen bildades 1952 inrättades en tredje fjärdingsmannatjänst, med stationsort i Sannahed, och tio år senare 1962, inrättades en fjärde tjänst.

Polismännens löner hade tidigare reglerats av varje kommun för sig, dock med skyldighet att underställa länsstyrelsen lönebesluten, då denna hade att enligt polislagen avgöra lönens skälighet. År 1947 träffades den första centrala uppgörelsen för polismännen, innebärande ett likalydande löne- och tjänstereglemente, vari vissa ersättningsfrågor reglerades, dock inte lönen. Lönerna fastställdes vid länsvis förda regionala förhandlingar.

Så småningom blev detta lönesystem ohållbart, och år 1954 fastställdes efter förhandlingar med civildepartementet ett statligt reglemente, som även ändrade titlarna. Fjärdingsmännen blev nu poliskonstaplar och överkonstaplarna blev polisassistenter.

I kommunen inrättades nu en polisassistenttjänst, som fick Henry Sternlöf till innehavare. Den 1 juni 1964 avlöstes han av Enar Bårman. I samband därmed inrättades ett mindre poliskontor i Hällabrottet, vilket dock upphörde i samband med förstatligandet.

Under den "kommunala" tiden utgick statsbidrag med 50 % på löneförmanerna till ordinarie personal (och vikarier för denna) samt vissa telefonkostnader. Övriga kostnader stannade helt på kommunerna. Efter förstatligandet har kommunerna i stället fått lämna bidrag till statens kostnader under en övergångstid av fem år.

Samarbetet mellan kommunerna och polisen var under alla år i stort sett gott, trots att irritationsmoment ingalunda saknades. Att ta order från en huvudman och få lön från en annan huvudman är givetvis ett förhållande, som i sig har "inneboende" konflikthanledningar. En förskingringshistoria i periodens början, bidrog väl också till vissa komplikationer.

Kommunen har under åren aktivt medverkat till att bostadsfrågan lösts för de polismän som önskat bygga eller förvärva eget hem inom stationeringsorten, genom att ge kontanta subventioner. Vidare har borgen eller lån lämnats för bilinköp. På senare år lämnades också visst bidrag till personalfest för polisen.

De ordinarie befattningshavarna under de gångna åren redovisas på nedanstående tabelluppställning.

År	Äbytorp (Västra)	Hällabrottet (Östra)	Sannahed (Mellersta)	
1942	¹ / ₁ Sven Persson	¹ / ₁ Karl Pettersson ³⁰ / ₉ Georg Steen		
1943	”	”		
1944	”	”		
1945	”	”		
1946	”	”		
1947	”	¹ / ₁ Henry Sternlöf		
1948	”	”		
1949	”	”		
1950	”	”		
1951	”	”		
	” ³⁰ / ₉			
1952	Vakant	”	¹ / ₁ Sven Andersson	
1953	¹⁵ / ₁ Lennart Edhammer	”	”	
1954	”	”	”	
1955	”	”	”	
1956	”	”	”	
1957	”	”	” ²⁸ / ₂	
1958	”	”	Vakant	
1959	” ¹⁴ / ₆	”	¹ / ₁₀ Bengt Erik Ström	
	Vakant			
1960	¹ / ₉ Björn Järd	”	”	
1961	”	”	”	
1962	”	”	”	¹⁹ / ₁ Bernt Sundin
1963	”	”	”	”
1964	”	” ³¹ / ₅	” ¹⁵ / ₄	”
		¹ / ₆ Enar Bårman	¹ / ₇ Bo Norberg	

Folkbokföring och beskattning

Mantalsskrivningen har alltid för kommunernas del haft en väsentlig betydelse. Mantalsskrivningen konstituerar medlemskap i kommunen och därmed besvärsrätt över kommunala beslut. På mantalsskrivningen bygger även röstlängderna, som är grund för rösträtten i kommunen. För enskilda personer grundar mantalsskrivningen skattskyldighet, och slutligen har mantalsskrivningen väsentlig betydelse för vissa sociala förmåner t.ex. socialhjälp och tidigare även bidragsförskott.

Kommunen har alltså ett betydande intresse av att mantalsskrivningen blir rättvisande. Även rent ekonomiska intressen spelar in, såsom att kommunen erhåller skatt från dem som rätteligen skall mantalsskrivas inom kommunen, liksom att kommunen inte skall åsamkas socialutgifter för personer, som rätteligen skall mantalsskrivas i annan kommun.

Kumla landskommun har alltid ägnat mantalsmålen ett betydande intresse, och i åtskilliga fall har besvär över mantalsskrivningar anförts och vunnit framgång. Ett besvärs mål har t. o. m. citerats i den juridiska litteraturen som vägledande i frågan om behörighet att föra talan i mantalsmål.

Från och med 1946 har kommunen utsett roteombud enligt folkbokföringsförordningen; tidigare valdes s. k. mantalsskrivningsombud. Skillnaden torde vara den, att roteombud har till uppgift att på "tjänstens vägnar" verka för att mantalsskrivningen — såvitt ankommer på dem — blir riktig, medan mantalsskrivningsombuden enbart hade att bevaka kommunens intressen.

Kommunens uppgifter i samband med taxeringsarbetet inskränker sig till det perifera. Sålunda tillhandahåller kommunen deklarationsblanketter samt väljer ledamöter i taxeringsnämnderna och svarar för arvudet till dessa. Övriga uppgifter ankommer på statliga instanser, och även taxeringsnämnden är att betrakta som sådan, vilket poängteras av att länsstyrelsen utser och arvoderar ordförande och kronoombud.

Kumla landskommun utgjorde från början ett taxeringsdistrikt, men då Hällabrottet blev municipalsamhälle, måste särskild taxering ske för detta, och den uppdelningen har sedan — med en mindre justering efter valdistriktet — bibehållits. Hardemo har hela perioden varit ett taxeringsdistrikt.

Försvar

I princip är försvarsfrågorna en statlig uppgift, liksom övriga förvaltningar under huvudtiteln Rätts- och samhällsskydd. Vissa uppgifter har dock av praktiska skäl pålagts kommunerna.

Till dessa hör utanordning av familjebidrag till i militärtjänst inkallades anhöriga. För detta ändamål skall finnas en familjebidragsnämnd, såvitt icke kommunen (kommunalfullmäktige) uppdragit åt annan nämnd att ombesörja detta. För åren 1942–1945 — dvs. så länge andra världskriget pågick — fanns en särskild sådan nämnd, men därefter har kommunalnämnden tjänstgjort som familjebidragsnämnd. Till verksamheten har statsbidrag utgått, vilka täckt i genomsnitt 80 % av kostnaderna. För utsändandet av bidragen har tjänstebrevsrätt fått anlitas. Bidragen har utgått efter relativt strikta normer, varför möjligheten till personlig behovsprövning nästan helt saknats. Undantag har kunnat beviljas efter tillstånd av den statliga tillsynsmyndigheten, vilket ytterligare markerar att uppgiften egentligen är statlig.

Till de uppgifter som lagts på kommunerna hör också civilförsvaret, som ingår som en viktig del i det totala försvaret. Huvuddelen av arbetet ombesörjes av länsstyrelsens civilförvarssektion och civilförvars-cheferna. En kommun av Kumla landskommuns struktur har belastats med mycket få arbetsuppgifter. I stort sett har det inskränkt sig till att kommunen fått lämna ekonomiskt bidrag till uppgifter som ombesörjts av Kumla stad eller Hallsbergs köping. Vissa lokaler har upplåtits, och kommunala myndigheter har deltagit i viss planläggning. Åren 1942–1944 fanns en inkvarteringsnämnd och åren 1945–1955 en civilförvarsnämnd. Från och med 1956 har kommunalnämnden tjänstgjort som civilförvarsnämnd.

En av de nämnder som med skämtsam biton brukar omtalas i kommunala sammanhang är hästuttagningsnämnden (kallas numera uttagningsnämnd). En sådan skall finnas enligt uttagningskungörelsen och dess uppgifter tjänar huvudsakligen totalförsvaret. Ordförande åren 1942–1943 var Erik Hökerberg och därefter Axel Johansson i Brånsta.

Under denna rubrik kan nämnas att kommunen under många år givit anslag till skytterörelsen och till Örebro läns civilförvarsförbund.

Brandväsen

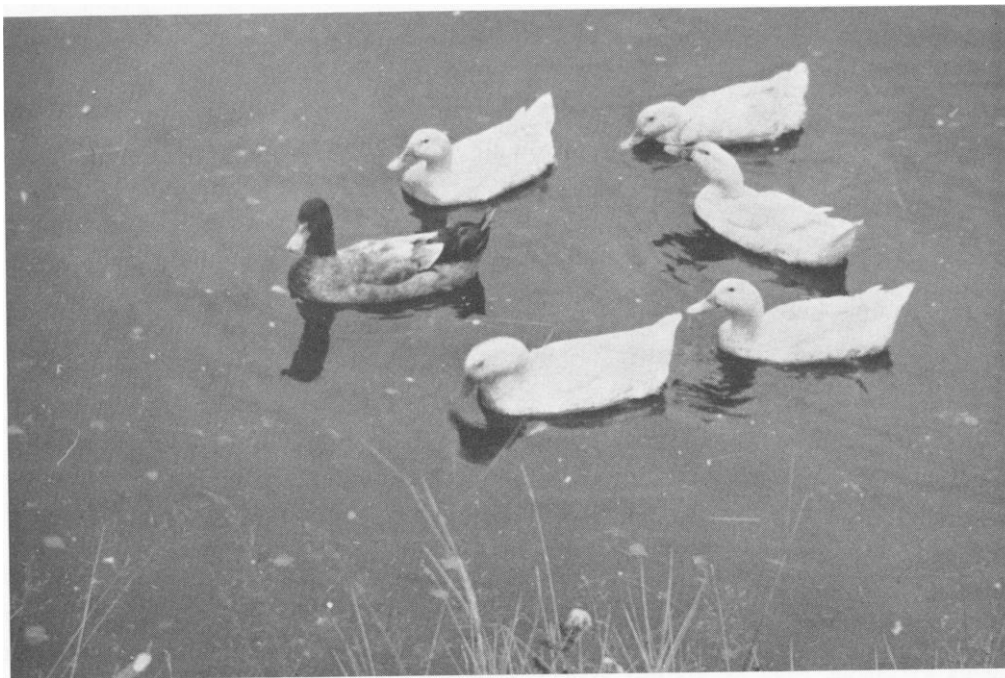
Då Kumla municipalsamhälle bildades, blev brandväsendet en av dess viktiga angelägenhet. Brandlagstiftningen — dvs. den som reglerade skyldighet att hålla brandkår — gällde endast städer, köpingar och municipalsamhällen. Ren landsbygd — dvs. landskommuner — ansågs före 1944 års brandlagstiftning icke vara i behov av så kostsamma anordningar som en brandkår.

Inom municipalsamhället bildades så småningom en elitbrandkår, som efter den tidens förhållanden och efter ortens krav säkert var en god brandberedskap.

Inom Kumla socken fanns sedan 1886 ett brandstodsbolag, och inom detta var man givetvis intresserad av att begränsa brandskadornas omfattning. Man gav härifrån anslag till bl.a. inköp av brandbil till Kumla brandkår vid flera tillfällen. I villkoren för anslagen ingick skyldighet att släcka bränder även inom sockendelen; en skyldighet som ansågs gälla även de första åren efter stadsbildandet 1942.

I och med brandlagstiftningens direkta krav på alla kommuner att antingen genom egen brandkår eller genom släckningsavtal ordna sin brandberedskap, måste kommunen träffa avtal med staden. Sådana avtal har fortlöpande tecknats, med varierande innehåll och omfattning. Då Hällabrottets municipalsamhälle var skyldigt att hålla egen brandkår undantogs detta område från släckningsavtalet och Hardemo kommuns tillkomst 1952 ökade området som skulle täckas av avtal. Det senare skedde så, att viss del av Hardemo tillfördes Vretstorps brandkårs släckningsområde och återstoden gick till Kumla. När Hällabrottets brandkår den 1 juli 1964 upphörde, övergick detta område till Kumlaområdet, och samma skedde den 1 januari 1965 med hela Hardemoområdet.

Det första släckningsavtalet med Kumla stad slutade på 7 000 kronor, medan det för 1966 gällande slutade på 61 000 kronor.

Detta är inte den kommunala ankdammen och inte heller något av kommunen iordningställt fågelreservat. Det får här illustrera den kommunala verksamhet som det innebär att anordna branddammar. Änderna simmar här lugnt omkring i en branddamm i Åbytorp, ovetande om alla bekymmer kommunen haft för dessa dammar.

Till det som landskommunen fått ombesörja hör branddammarna, vilka ofta förorsakat bekymmer på skilda sätt. Grannars vattentäkter har sinat, jordmassor har ställt till förtret, stängselskyldigheten har ifrågasatts och väghållningen blandats in. Sedan vattennäten utbyggs i tätorterna, har de försetts med brandposter och dessas branddammar kunnat avföras från diskussionen.

Till skyldigheten att hålla brandförsvar, hör också skyldigheten att ha brandchef. Kommunen har alltså under alla år haft brandchef utan att ha någon brandkår. Under de senaste åren har Kumla stads brandchef varit brandchef även för landskommunen.

Beträffande Hällabrottets brandkår kommer redogörelsen för denna att lämnas under rubriken Hällabrottets municipalsamhälle.

Kumla kyrkskola, ritad av arkitekt Magnus Dahlander och uppförd 1900, är en originell byggnad med en påtaglig charm. Den kommer inom ett par år att läggas ned som skola och tas i bruk av församlingen, som lokaler för församlingsverksamhet och delvis även som personalutrymmen och personalbostäder.

Överförmyndare

Tillsynen över förmyndare och gode mäns förvaltning utövas av en överförmyndare — i regel en för var kommun. Överförmyndare under alla tjugofem år har varit lantbrukaren Gottfrid Andersson i Östra Åby, en av de få förtroendemän som innehaft sin befattning under hela den här behandlade perioden.

Fastighetsförvaltning och bostadsförsörjning

Förvaltningsfastigheter

Till att börja med hade kommunen inga förvaltningsfastigheter. Hösten 1948 inköptes det s.k. Hökerbergsga huset, kvarteret Örnen nr 11, med adress Stationsgatan 22, för en summa av 200 000 kronor. Där inrymdes kommunalkontoret (se sid. 17) och så småningom har också flertalet av bostadslägenheterna övergått till att bli tjänstebostäder.

Byggnaden kommer efter nyåret 1967 att benämnas Nämndhuset och kommer troligen ännu i många år att inrymma kommunala förvaltningar.

Länets indelning i provinsialläkardistrikt ändrades 1954, varvid Hällabrottets provinsialläkardistrikt inrättades. Tidigare hade Kumla landskommun tillhört Hallsbergs distrikt. Kommunen hade i yttrande till Kungl. Maj:t i ärendet förbundit sig att uppföra bostad och mottagningslokaler för den nye befattningshavaren.

Efter ritningar av arkitekt Gunnar Hållén, Örebro, påbörjades 1954 uppförandet av läkarhuset i Hällabrottet. Det uppfördes som två sammanbyggda huskroppar i rött fasadtegel och kom att kosta tillhoppa 340 000 kronor. Av denna summa bidrog Ekeby-Gällersta kommun med 60 000 kronor. Byggnaden färdigställdes till den 1 juli 1955, då den förste tjänsteinnehavaren, dr Stig Leirup, tillträdde sin tjänst. Efter dennes avgång 1964 har tjänsten innehafts av dr Christian Fenger och numera dr Borge Andersen.

Byggnaden innehåller läkarbostad om sju rum och kök, mottagningslokaler om fem rum, samt två mindre lägenheter om vardera ett rum och kokvrå. I en av dessa har hemvårdarinnan för Hällabrottsområdet sin tjänstebostad.

När Örebro Konsum 1963 lade ned sin snabbköpsbutik i Åbytorp erbjöds kommunen att köpa densamma, och köpet avslutades för 60 000 kronor. Ombyggnaden kostade 20 700 kronor, och lokaler bereddes för bibliotek och

post för Åbytorpsområdet. Invigning skedde våren 1963. Såväl post som bibliotek torde ha sin lokalfråga ordnad för lång tid framåt inom detta område.

Sedan kommunen hösten 1965 kunnat flytta in i ett nytt och modernt ålderdomshem i Sannahed påbörjades ombyggnaden av det gamla ålderdomshemmet, som i arbetsnamn fick benämningen Centrumhuset. Då området saknade såväl ändamålsenliga samlingslokaler som bibliotekslokaler, inreddes dylika i bottenvåningen. Vidare inreddes bostäder till föreståndarinnor, övrig personal på ålderdomshemmet, en hemvårdarinna, samt för fastighetsskötare.

Lokalerna har blivit synnerligen ändamålsenliga — de invigdes den 30 augusti 1966. Samlingslokalen används även till skolbarnsbespisning.

Byggnaden var ursprungligen använd som officersbyggnad på Sannahed och uppfördes 1884, blev 1919 ålderdomshem och har väl numera kanske fått sin slutgiltiga användning. Husets historia visas översiktligt på de ritningsplanscher, som monterats upp i västra entréhallen i samband med återinvigningen.

Hyresfastigheter

Kommunen har inte i egentlig mening anskaffat några hyreshus. Flertalet lägenheter, som upplåtes, är tjänstebostäder eller bostäder som mer eller mindre är knutna till vissa befattningshavare.

Sålunda har kommunen sedan gammalt en barnmorskebostad i Kumla by, belägen på samfällad mark. Då kommunalkamrer anställdes 1943, inreddes densamma till bostad åt denne, och har sedan dess fått utgöra bostad för denna befattningshavare. Ombyggnadskostnaderna har — tillsammans med samtidiga underhållsarbeten — uppgått till cirka 46 000 kronor.

Kumla 3:72 inköptes av kommunen 1959 för 23 500 kronor och ombyggdes för 41 500 till bostad åt kommunalingenjören, som alltsedan 1960 varit bosatt på fastigheten.

Under rubriken hyresfastigheter kan även inordnas en rad andra smärre byggnader, som kommunen av olika anledningar förvärvat och sedermera

När kommunen 1955 färdigställde detta hus, fullbordade man sitt till denna tidpunkt dyraste bygge, nämligen provinsialläkarhuset i Hällabrottet. Med beklagande konstaterar man drygt tio år efteråt, att landstinget nu är berett att ställa huset tomt för att kunna fylla läkarstationen nere i Kumla stad.

även avhänt sig. Sörby 3:13 och 3:16 inköptes 1945 för 5 500 kronor och försåldes 1966 för 9 000 kronor. Sanna Södra 2:51 inköptes 1943 för 10 000 kronor och försåldes 1964 för tillhoppa 14 000 kronor (varav vattentäkt 1 000 kronor). Örsta 2:18 och 3:21 inköptes 1954 för 2 000 kronor. Den härjades av eld 1966 och blev totalförstörd. Försäkringssumman var 10 000 kronor. Ett bostadshus på ofri grund på fastigheten Tynninge 5:1 fick övertagas i samband med ett arvskifte 1958.

När folkskolans boställsordning upphörde att gälla den 1 oktober 1960, övergick samtliga av de fristående lärarbostadshusen vid skolorna till att

bli hyresbostäder under kommunalnämndens förvaltning. Av dessa hade ett flertal tillkommit under tjugofemårsperioden. Redan 1946 inköptes fastigheten Mossby Södra 1:27, Länntorp kallad, för att kunna användas till utvidgning av Mossby skola; en utvidgning som sedan inte blev av. Byggnaden uthyrdes till städerskan i skolan.

Ett stort antal lärarbostäder har byggts under perioden. Kantorsbostaden i Hardemo färdigställdes 1949 för en kostnad av cirka 80 000 kronor. Ungefär 84 800 kronor kostade de båda lärarbostadshusen per styck som 1954 var inflyttningsklara på fastigheten Åbytorp 1:106. Cirka 60 000 kronor kostade småskollärarbostaden på fastigheten Sannahed 19:19, då den färdigställdes 1955. Ytterligare en lärarbostad byggdes på Åbytorp 1:106 för 84 300 kronor 1958 och på Åbytorp 1:112 för 96 600 kronor och en småskollärarbostad på Åbytorp 1:113 för 75 100 kronor.

År 1951 renoverades lärarbostadshuset i Järsjö och 1954 lärarbostadshuset i Brändåsen.

Glippsta 6:3 i Hardemo — den gamla "Lundmarkska skolan" inköptes 1965 för 6 000 kronor av stiftelsen med samma namn, medan tomtmarken inköptes för 1 271 kronor från Hardemo församling. Se närmare därom under donationsfonder sid. 96.

Jordbruksfastigheter

När Kumla kommun på 1910-talet inköpte Sannaheds exercisfält var det bl.a. av den orsaken, att man till sitt ålderdomshem skulle få ett lantbruk. Det var den tidens sätt att lösa sina problem, då icke så få togs in på ålderdomshemmet — eller fattiggården som det av många kallades — för att få sin försörjning, inte för att de i egentlig mening var vårdbehövande. Det fanns alltså ett relativt stort antal av de intagna som var förmögna till arbete och deras arbetskraft skulle utnyttjas. De skulle därigenom bidra till sin egen försörjning och därmed sänka kostnaderna för kommunen.

Jordbruket upphörde 1945 att drivas i kommunens regi. En del mark försålde detta år för tillhopa 33 200 kronor, och resten arrenderades ut. Under

ytterligare några år hade man häst, grisar och höns kvar, samt ett potatisland, men efter hand upphörde även detta. Ålderdomshemmet är numera enbart vårdanstalt och all jord arrenderas ut, medan uthusen används för andra ändamål förråd o. d. På stora delar av exercisfältet planterades skog, som de senare åren har börjat ge en viss icke föraktlig avkastning. Kommunen är medlem av skogsbruksområdet för Kumla-Hallsbergsbygden, och skötseln av skogen sker genom dess personal.

I samband med boutredning efter ett socialfall förvärvades 1949 fastigheterna Sannersta 1:7, 1:10 och 1:12 huvudsakligen bestående av skogsmark. För att användas till skoltomt förvärvades 1949 Hjortsberga 2:20 för 42 370 kronor, och till idrottsplats förvärvades 1954 Hjortsberga 3:24 för 21 750 kronor. De båda fastigheterna har huvudsakligen kommit att nyttjas för skogsbruk, och den senare fastigheten byttes 1960 mot Alvesta 3:70, som sedermera iordningstälts till idrottsplats (Se därom sid. 51).

Väster om det stadsplanlagda området i Hällabrottet har ett flertal fastigheter inköpts, vilka ännu så länge i huvudsak användes för jordbruk och bostadsändamål, men är avsedda att så småningom bli exploateringsmark. Alvesta 3:40 och 3:20 inköptes 1954 liksom Alvesta 1:5, 1:19-1:23, 3:18 och 3:19. Alvesta 3:39 inköptes 1955 och Alvesta 3:67 1956 och Alvesta 3:7 1962. Tillhopa rör det sig om cirka 202 000 kvm för 151 000 kronor, dvs. cirka 75 öre per kvm, vari dock ingår tre bostadshus, som icke är saneringsmogna.

Exploateringsmark

Kommunens stora exploateringsområde är Sannahed, vilket — som ovan nämnts — inköptes av Kronan efter det regementet flyttat till Örebro 1912. Markområdet omfattar cirka 1 000 000 kvm, och om man räknar med att byggnaderna hade något värde, kan man påstå att kommunen egentligen fick marken gratis. I samband med kommunindelningen 1942, fick kommunen erlagga 100 000 kronor till staden för att området med byggnader skulle övergå i kommunens ägo.

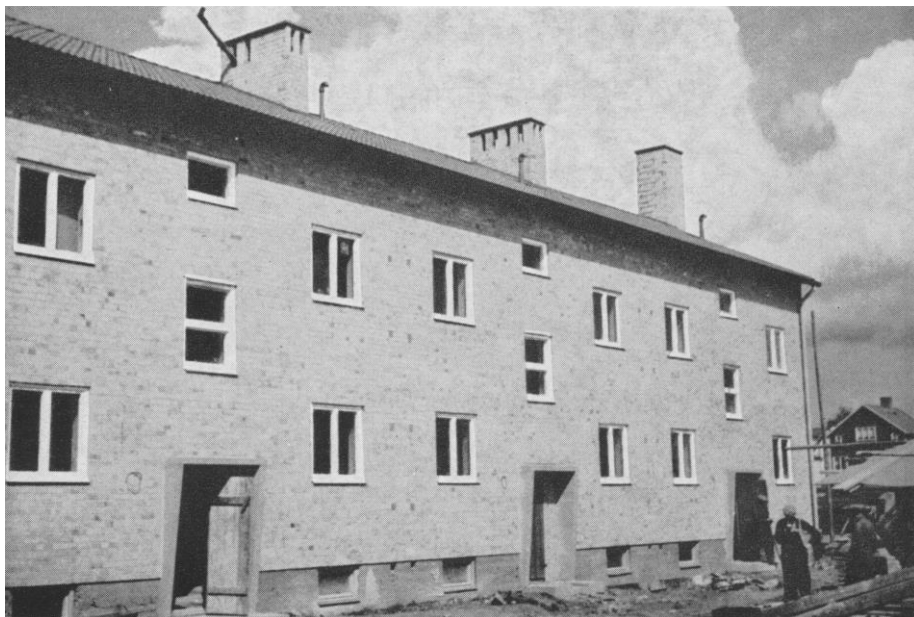
Exploateringen började 1948, och sedan dess har under årens lopp försålts 59 egna hemstomter, varav 26 i samband med gruppbebyggelser. Endast en mycket liten del av kommunens totala markinnehav i Sannahed beröres av denna exploatering.

I parkområdet kring ålderdomshemmet (nuv. Centrumhuset) har plats kunnat beredas för nytt ålderdomshem, skola, pensionärshem och värmecentral. Vidare uppfördes 1961 en kiosk i Sannahed för 15 500 kronor inom det område, som i framtiden är avsett att bli centrum.

I Hällabrottet inköptes 1953 tretton tomter i kvarteren Knostret, Kättingen och Sätten, två tomter i Tandjärnet och två tomter i Klubban (Alvesta 2:18) 1957, en tomt i Kapitålet (Alvesta 2:64) 1959, en tomt i Tandjärnet 1961 samt mark i kvarteren Sockeln och Kapitålet 1961 och 1962. Alvesta 2:4, 2:5 och 2:41 inköptes 1953 och utgör nu tomtmark inom kvarteren Sockeln och Kapitålet tillsammans med Alvesta 2:63 inköpt 1948 och del av Alvesta 2:12 köpt 1960. För vägreglering inköptes fastigheten Örsta 3:16 och Alvesta 1:31 1964, då hela köpeskillingen täcktes med statsbidrag.

Inom Hällabrottsområdet har flera privata markägare beredvilligt försålt tomter i så stor utsträckning och till så låga priser, att kommunens medverkan i stort endast fått viss utjämnande effekt. Yxhultsbolagets bostadsområde, som började exploateras 1956, har utnyttjats med samma målsättning som den kommunala marken, dvs. utan egentligt vinstsyfte.

Åbytorpsområdet har varit det minst livaktiga, när det gäller nybebyggelse. Åbytorp 1:67 och 1:81 inköptes 1949 och styckades upp till tomter — tillhoppa nio stycken — och Åbytorp 1:83 inköptes och styckades till åtta tomter 1953. År 1952 inköptes ett större markområde från samjedelade fastigheter av Åbytorp 1:10 om sammanlagt 23 640 kvm som fick benämningen Åbytorp 1:106 och från vilket 23 byggnadstomter avstyckats. På resterande del är tre lärarbostäder uppförda. Åbytorp 1:112 och 1:113 inköptes 1959 och användes till lärarbostäder. 1964 inköptes Åbytorp 1:19 och 1:70 för framtida exploatering.

Även detta är ett rekordbygge. När pensionärshemmet i Åbytorp på våren 1948 blivit så här färdigt, hade det — enligt dåvarande kommunalkamrer — dragit "astronomiska" summor. Det var det första hus Kumla landskommun uppförde, och det kostade kommunen nära ett års skatteintäkter.

Pensionärshem

Redan 1945 tillsattes en pensionärshemskommitté med uppgift att utreda frågan om pensionärshem i Åbytorp och Hällabrottet. Enligt det förslag som framlades skulle i första hand ett pensionärsbostadshus uppföras i Åbytorp och omedelbart därefter ett i Hällabrottet. Båda ritades av arkitekt Nils Brink i Örebro. Endast det i Åbytorp kom då till utförande. Det uppfördes åren 1947–1948 och kostade 125 300 kronor. Det omfattade 12 lägenheter om vardera ett rum och kök. Pensionärshemmet i Hällabrottet var projek-

Pensionärshemmet i Brändåsen är Hardemo kommuns största byggnadsprojekt genom tiderna. Det var en frisk satsning för att bereda bostäder åt de gamla inom kommunen och kostnaden för det är efter nutida prisläge mycket lågt.

terat som enplanslängor på den då nyinköpta fastigheten Alvesta 2:63, men dessa ritningar kom sedan aldrig till användning.

Samma år Åbytorpshemmet stod färdigt beslöt sig Hardemo kommun för att bygga ett pensionärshem i Brändåsen. Tomten Brändåsen 1:16 inköptes, och tredjedag jul 1949 hölls invigning av detta hem. Det hade då kostat 121 800 kronor och omfattade fyra lägenheter om ett rum och kök och fyra lägenheter om ett rum och kokvrå.

Därefter dröjde det ända till 1962, innan ett nytt pensionärshem kunde invigas, då Stiftelsen Kumlahem kunde taga Hällabrottets pensionärshem i bruk. (Se därom under Stiftelsen Kumlahem sid. 102).

Även pensionärshemmet i Sannahed — under uppförande 1966 — äges av Stiftelsen Kumlahem.

Denna stiftelse äger även tomten nr 2 i kvarteret Kapitålet för ytterligare ett pensionärshem i Hällabrottet.

Bostadsförsörjning i övrigt

Den moderna bostadspolitiken i Sverige inleddes på 1930-talet, då förbättringslånen tillkom och bostadsanskaffningslån, s.k. barnrikelån. Låneverksamheten utvecklades sedermera, då tertiärlånen tillkom, och den 1 juli 1948 blev det till stora delar en helt ny lagstiftning. Även den låneverksamhet, som tidigare handlagts av hälsovårdsnämnden övergick på förmedlingsorganet (kommunalnämnden).

För att främja bostadsförsörjningen beviljade kommunen vissa subventioner till familjer med minst tre barn, som varit mantalsskrivna minst tre år i kommunen, till inköp av tomt, dock högst 1 500 kronor. Dessa subventioner upphörde att utgå 1959.

Under 1940-talet och början av 1950-talet hade kommunen vissa kvoter för nybyggnader beviljade av länsarbetsnämnden. På de två senaste åren har långivningen kvoterats, och 1965 hade kommunen endast fem lägenheter och 1966 endast åtta lägenheter i denna kvot.

Antalet nybyggda lägenheter under tjugofemårsperioden framgår av tabell på följande sida.

Nybyggnader (antal lägenheter)

År	Hälla- brottet	Åbytorp	Sannahed	Hardemo	Övriga områden	Summa
1942	1		1	1		3
1943	2		1			3
1944	3					3
1945	5	1		2		8
1946	4		1	2		7
1947	3	1		2	2	8
1948	3	14 ¹⁾			4 ⁵⁾	21
1949	7	2	1	11 ²⁾		21
1950	13	2	5	1	2	23
1951	5	4				9
1952	8	2	1	2		13
1953	6	2	2			10
1954	4	3		1		8
1955	5 ⁶⁾	1	9	1	2	18
1956	2	3	6	2	2	15
1957	11	3	3	1	1	19
1958	3	1	7	2		13
1959	16	1	1			18
1960	3	8	4			15
1961	1	4	8	1	1	15
1962	17 ³⁾	2	4	1		24
1963	3	1			2	6
1964	3	3	2		3	11
1965	32 ⁷⁾	2	11		2	47
1966	1	2	12 ⁴⁾	1	1	17
Summa	161	62	78	31	22	355
Därav med statliga lån	138	39	73	15	11	276
Statsbidrag		17	1	9		27

- ¹⁾ Pensionärshem, Åbytorp, 12 lägenheter
²⁾ Pensionärshem, Brändåsen, 8 lägenheter
³⁾ Pensionärshem, Hällabrottet, 16 lägenh.
⁴⁾ Pensionärshem, Sannahed, 8 lägenheter
 Centrumhuset, Sannahed, 4 lägenheter

- ⁵⁾ Bostadshus, Säbylunds Torf AB, 4 lägenheter
⁶⁾ Provinsialläkarbostaden, Hällabrottet, 3 lägenheter
⁷⁾ Affärs- och bostadshus, Hällabrottet, 12 lägenheter

Planering, gator och vägar samt idrottsverksamhet

Byggnadsnämnd

Vid periodens början — 1942 — hörde byggnadsnämnden inte till de obligatoriska nämnderna. Sådan skulle finnas endast för utomplansområden, och det tillsattes en byggnadsnämnd för Åbytorpsområdet och Kumlabymrådet (som då även omfattade Hällabrottet). När Hällabrottets municipalsamhälle bildades 1944, fick detta samhälle en särskild byggnadsnämnd. Då ny byggnadslagstiftning trädde i kraft 1948, fick byggnadsnämnden hela kommunen till sitt verksamhetsområde (utom Hällabrottet), och från och med 1953, då Hällabrottets municipalsamhälle återgått till moderkommunen, har kommunen endast en byggnadsnämnd. Ordförande i nämnden har varit Sven Persson, Malcus Johansson, Bertil Larsson och sedan 1951 Sten Larsson i Norra Sanna.

Mycket stora delar av kommunen lades under utomplansbestämmelser under 1937, 1939 och 1947. Med 1960 års byggnadslagstiftning upphörde dessa att gälla och ett nytt fullmäktigebeslut om de för hela landet likalydande utomplansbestämmelserna gav dessa områden mera rimliga proportioner.

Stadsplan finnes för Hällabrottet, fastställd 1947, och därefter ändrad i vissa detaljer. En del av den upphävdes 1962 och 1957 fastställdes en utvidgning av planen i Alvesta omfattande det s.k. Yxhultsområdet, framsprunget ur en 1948–1949 anordnad stadsplanetävling. I detta område har sedermera byggts ett centrum, där butiker, bank, post, frisering, kiosk, bibliotek, pensionärshem, kapell, skola, läkarmottagning m. m. samlats från att till större delen ha varit lokaliserade till samhällets östra del.

Byggnadsplan för Sannahedsområdet fastställdes 1952 och utvidgades 1956 och 1962. Denna plan mötte ett segt motstånd från vissa länsmyndigheter, men inte minst beroende på byggnadsnämndens ordförande, Sten Larsson, övervanns alla svårigheter, och området torde nu vara av alla accepterat.

Byggnadsplanen för Åbytorp var under arbete i många år. Inte mindre än fyra olika arkitekter har skissat på den planen, innan den slutligen fastställdes 1963.

Under hela perioden har kommunen haft förmånen av att ha tillgång till kvalificerat biträde av stadsarkitekt. Genom avtal med Kumla stad har stadsarkitekten stått till kommunens förfogande, vilket varit mycket värdefullt.

Gator och vägar

Någon lagstadgad skyldighet att bygga eller underhålla vägar är inte ålagd kommunen annat än i det fall stadsplan är fastställd. Sådan fanns i Hällabrottet, men då gällde gatuhållningsskyldigheten municipalsamhället fram till och med 1952. Sedan 1953 åligger den kommunen.

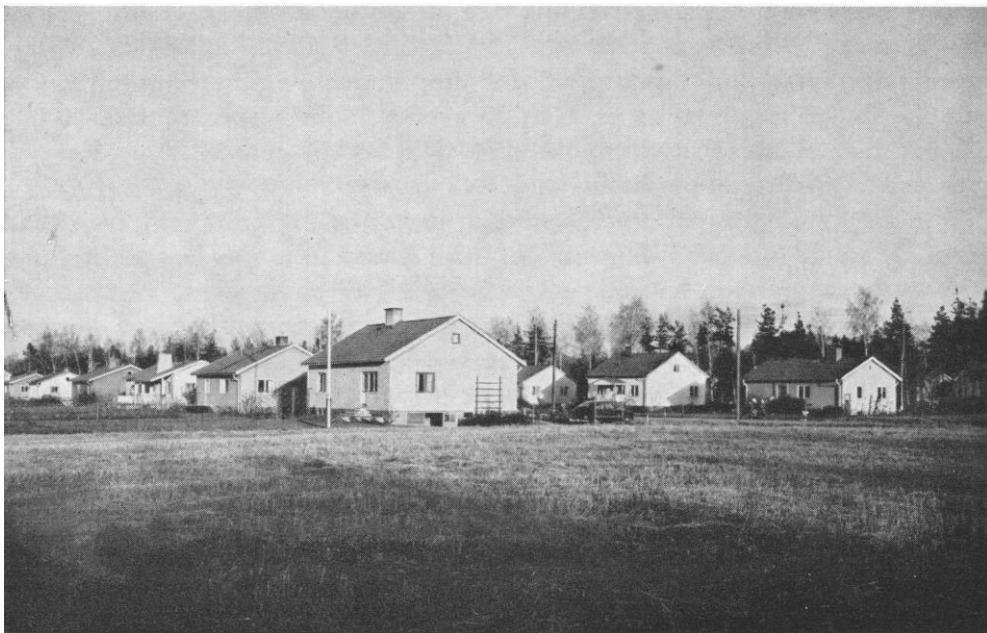
Kommunen har på andra sätt bidragit till väghållningen redan i början av perioden. Bidrag lämnades till vägar i Järsjö och Örsta redan 1942, och sedan dess har en rad vägsamfälligheter fått istandsättningsbidrag och de senaste fem åren även underhållsbidrag från kommunen. Kommunen har aktivt medverkat till bildande av sådana samfälligheter och till att statsbidrag skall utgå. Normer för bidrag till enskilda vägar fastställdes av fullmäktige 1962.

I tätorterna Åbytorp och Sannahed har kommunen i sin egenskap av exploatör ansett sig ha skyldighet att iordningsställa vägarna.

Under de senaste åren har ett program upprättats för beläggning av gatorna i tätorterna. En del av gatunätet i var och en av samhällena är fullt färdigt med såväl dagvattenledningar som gångbanor och asfaltering, men ännu återstår väsentliga delar att iordningsställa.

Till gatuväsendet hör också namngivningen. Kommunalfullmäktige fastställde 1960 gatunamn för de tre tätorterna och gatunamnskyltar uppsattes. Det är dock ännu endast i Sannahed, som gatunummer börjat användas som postadresser.

Gatubelysningen tillhör de områden, som kommunen under senare år kommit att intressera sig för alltmör. Den första gatubelysningen tillkom 1939 i

Sannahed har i flera avseenden varit ett kommunens "skötebarn". Här har man kunnat upplåta egnahemstomter på jungfrulig mark till låga priser, här har man nu nytt ålderdomshem, bibliotek, samlingslokaler, skola, pensionärshem, hembygdsgård, kiosk och annat som skapar bekvämlighet och trivsel.

Hällabrottet på Yxhultsbolagets initiativ. Bolaget var då eldistributör. Troligen 1941 sattes gatubelysning upp i Kumlaby för de medel som influtit på försäljningen av samfällad mark till kyrkoförsamlingen. I Åbytorp bildades på 1940-talet en gatubelysningsförening, som anordnade ett glest, men dock gatubelysningsnät.

Kommunen anordnade sin första gatubelysning i Sannahed 1952, och 1953 övertogs belysningen i Hällabrottet (tillsammans med hela samhället) och 1954 belysningsnäten i Åbytorp och Kumla by. Dessa enkla nät kompletterades efter hand något.

Rätt snart framstod det klart, att det var oekonomiskt att endast "lappa på" de gamla belysningsnäten. Efter en utredning 1958, beslöt kommunalfullmäktige antaga en "femårsplan" för utbyggande av gatubelysningen. Det betydde då en insats på cirka 400 000 kronor inom loppet av fem år, ett belopp som endast obetydligt överskreds. Sedan planen fullföljts har ytterligare några årsetapper beslutats och färdigställts.

Principen för gatu- och vägbelysningen har varit, att anläggningarna skall göras så, att de inte behöver göras om inom överskådlig tid. I regel har man använt järnstolpar och jordkabel. Lysrör 3 X 40 W på de större vägarna och 3 X 20 W på mindre gator. På Europavägen har natriumbelysning kommit till användning och på enstaka perifera vägar, där man haft anledning att räkna med kortare livslängd, har enklare belysningsanordningar använts.

Genom den utbyggnad som företagits har Kumla landskommun — åtminstone om man får tro tidningspressen — kommit att bli landets "mest upplysta kommun". Ur trafiksäkerhets- och trivselsynpunkt har det alldeles säkert haft sin stora betydelse. Vidare har det skett en sammanbindning av kommunens olika delar med den vidgade stadens centralort, som nog kan anses värdefull för framtiden.

Översiktsplanering

Redan 1950 väcktes frågan om deltagande i ett regionplanesamarbete med Kumla-Hallsbergsregionen. Efter långa och delvis intensiva förhandlingar kom man så småningom fram till ett regionplaneavtal som träffades mellan Kumla stad, Kumla landskommun, Hallsbergs köping och Hallsbergs landskommun. En kommitté tillsattes, som under några år sammanträdde och diskuterade regionplaneproblem inne på landstingets regionplanekontor under ledning av regionplanechefen Bo Fredzell. Åtskilliga luntor med utredningar, tabeller och analyser fabricerades, liksom massor av kartmaterial. Vissa delar av utredningsmaterialet har varit till väsentlig nytta — t.ex. skolplanen — andra har haft viss betydelse — t.ex. vägplan — och andra hoppas man skall få betydelse — t.ex. flygfältsutredningen —, medan en del material

kanske överlevt sig själv. Arbetet synes sedan flera år ha stannat av, och sedan Hallsbergs köping beslutat säga upp avtalet, trots att övriga parter bestridit att det går att säga upp förrän regionplanearbetet är avslutat, har det hela liksom "kommit av sig".

Även om många — kanske inte helt utan anledning — har ställt sig skeptiska till detta regionplanearbete, torde det i stora delar vara mycket värdefullt, och man borde söka efter möjlighet att fortsätta detta samarbete.

En väsentlig praktisk lösning på ett problem vilken åstadkommits genom det samarbete som påbörjats i regionplanekontorets regi, är den gemensamma soptipp för regionen, som åstadkommits (Se även renhållning sid. 61). En annan fråga som kanske kan få sin lösning genom den utredning som påbörjats och bedrivits under några år är regionens vattenförsörjning. I den kommitté som bedriver detta arbete är länsingenjör Sven Wetterhall ordförande. Betydande statsbidrag har genom hans försorg utverkats från Väg-och vattenbyggnadsstyrelsen.

Sport, bad och friluftsliv

Kommunens insatser för idrottsverksamhet inskränkte sig tidigare till anslagen för Badbrottet i Hällabrottet. Insatserna där var dock mycket blygsamma.

Först 1948 började något större ansatser göra sig gällande. Detta år inköptes mark från Åby Östra 1:5 till idrottsplats för Åbytorpsområdet. Så småningom tillköptes ytterligare två smärre områden, och fastigheten Åby Östra 3:1 om 23 584 kvm bildades 1951. Ytterligare mark, Åby Östra 1:25 om 8 000 kvm inköptes 1955.

Idrottsplatsen kunde invigas 1954. Den totala kostnaden uppgick till 74 800 kronor, vari inräknats den år 1957 uppförda paviljongen.

I Hällabrottet blev idrottsplatsfrågan en segsliten historia och under många år "följetong" på kommunalfullmäktiges sammanträden och tidvis i lokaltidningarnas insändarspalter. Först 1960 kunde den synnerligen besvärliga markfrågan lösas genom ett markbyte med Yxhultsbolaget, då kommunen förvärvade fastigheten Alvesta 3:70.

I augusti 1962 påbörjades arbetena, men först i augusti 1966 kunde invigningen hållas. Det var alltså en relativt lång byggnadstid, men i stället kan man nog säga att det blivit ett gediget arbete utfört. Utom fotbollsplan finns en rundbana för löpning, banor för hopp och kast samt en mindre plan för träning och ishockey —. En paviljong med omklädningsrum och materialutrymmen är uppförd, tillfartsvägarna och parkeringsplatsen är asfalterad, kvicksilverbelysning anordnad vid isbanan och till vintersäsongen 1966–1967 har en sarg till ishockeyplanen anskaffats. Anläggningen kan alltså sägas vara förstklassig. Det gäller endast att fylla den med innehåll. En aldrig så fin anläggning saknar mening, om den inte utnyttjas till sitt ändamål.

I mitten av 1940-talet anlade Kumla motorsportklubb en motorbana — "Motorstadion" — vid Sannahed. Klubben arrenderade mark av kommunen, och anläggningen byggdes under årens lopp upp till en god standard. Motortävlingarna — speedway — samlade massor av folk; tiotusen åskådare på en tävling var inte sällsynt. Våldiga penningssummor flöt in — och flöt ut lika snabbt. En icke föraktlig inkomst kom kommunen tillgodo i form av nöjesskatt. Cirka 35–40 000 kronor på ett år var inte ovanligt, och det hände att nöjesskatten på en enda tävling kunde uppgå till 10 000 kronor och mera. Höjdpunkten nåddes 1953 då VM-finalen kördes på Sannaheds motorstadion.

I mitten på 1950-talet sjönk intresset mycket snabbt, och anläggningen fick förfalla. Hösten 1956 beslöt kommunalfullmäktige köpa in anläggningarna för tillhoppa 25 000 kronor, för att klubben skulle kunna betala en del av sina skulder. I samband med detta träffades en uppgörelse om att motorsportklubben skulle få behålla banan för sin verksamhet, så länge klubben ansvarade för underhållet.

Sedan länge hade kommunen planer på att anlägga en idrottsplats i Sannahed. Biträdande kommunalingenjören Arne Fagrell har gjort upp program för en dylik och den är vid årsskiftet 1966–1967 ännu inte färdig. En bandybana — tillika träningsplan — har anlagts utanför Motorstadion, och till denna har kvicksilverbelysning anordnats. Innerplan på Motorstadion har dränerats, planerats ut och gräsbesåts. En omklädningspaviljong är under

byggnad — innehållande även ett rum för motorsportklubbens verksamhet. En del av stängslet har bytts ut. Vatten och avlopp har tidigare dragits från Sannaheds villaområde. Då denna anläggning under 1967 är fullt färdigställd, har kommunens samtliga tre tätorter försetts med fullgoda fotbollsplaner.

På skilda håll inom kommunen har isbanor anlagts, både på privat initiativ och genom kommunens försorg. I Sannaheds villaområde finns en mindre bana för barnen inom området, och den har blivit mycket uppskattad. I Åbytorp har under en del år branddammen använts för detta ändamål, men en sådan lösning är otillfredsställande, varför man där har planer på att anlägga en isbana på kommunens mark öster om det blivande gymnastik-husbygget vid skolan.

Inom Hardemo kommun anlades i Skyberga en idrottsplats av Norrby sportklubb redan 1944, då man begärde kommunalt anslag men fick nej av dåvarande Hardemo kommun. Några år senare hade fullmäktige ändrat sig, och Hardemo kommun köpte in området för 2 500 kronor. Sportklubben dog dock ut och sporadiska försök har väl senare gjorts att blåsa liv i den, med föga framgång. Planen används ibland av andra klubbar som träningsplan, i synnerhet på våren, innan andra planer ännu är spelbara. En enkel omklädningspaviljong är uppförd av frivilliga krafter.

I Hardemo finnes dessutom två isbanor, dels en vid Kyrkskolan på kommunens mark, dels en i Brändåsen på mark, som upplåtes av Arne Larsson i Lötåsen. På båda dessa har kommunen bekostat belysning.

Badbrottet i Hällabrottet har under många år använts till badplats. Så småningom har enklare anordningar kommit till och genom "hälftenbruk" mellan Yxhultsbolaget — som alltid visat välvilja i detta avseende som i så många andra fall — och Hällabrottets municipalsamhälle, uppfördes hopptorn, simbryggor, badhytter, lekanordningar — där den av Emil Winnberg tillverkade "Flintabilen" blivit populär —, plaskdamm, cykelställ, parkering m. m. Efter municipets upplösning har kommunen trätt in som "medarrangör". Varje år anordnas simskola och ibland även simtävlingar. Här

har kommunen varje år en "lektant", och det har på allt sätt blivit en populär tillflyktsort för hållabrottsborna och även andra längre bort boende.

Så småningom uppstod behov av flera friluftsbad. 1957 började kommunen göra en del anordningar vid Tripphultsjön, belägen i Viby kommun men intill dåvarande Hardemogränsen. Här gjordes bryggor, badhytter, parkering och liknande anordningar och simskola anordnas varje sommar. Vackra sommarsöndagar — och lördagar — kan badpubliken vid denna skyddade idyll uppgå till inemot ettusen personer. Allmänningens skogvaktare — Allan Thuvander — har här nedlagt ett arbete och visat ett intresse, som alla har anledning att vara tacksamma för.

Kommunen har under några år gynnat vissa idrottsföreningar med anslag, dock inte så stora, då man ansett det viktigare att till en början satsa på goda anläggningar för att ha någonstans att bedriva verksamheten. På senare år har anslagsgivningen ökat, och sommaren 1966 gjordes för första gången försök med idrottsinstruktör. Detta försök utföll mycket väl, och det är all anledning tro att det arrangemanget kommer att fortsätta även kommande år, kanske i ökad omfattning.

Industriell verksamhet

Vatten- och avloppsverk

En av orsakerna till att de flesta av landskommunens kommunalmän drog en lättnadens suck vid "skilsmässan" från Kumla stad 1942, var att man inte ville vara med och betala de dyra vatten- och avloppsledningarna i Södra-Mos-området. Överhuvud tyckte man illa om att vara med att betala till tätorternas bekvämligheter.

Redan 1944 anslog man dock en summa pengar — ytterligt blygsam, endast 1 000 kronor — till utredning om vatten- och avloppsanläggningar i Åbytorpsområdet. Två år senare 1946 var frågan uppe igen men bordlades för ytterligare utredning för att undersöka vattentäkten och fastighetsägarnas inställning. Efter ytterligare två år — 1948 alltså — byggde man ett hydroforrum för det nya pensionärshemmet i Åbytorp, men det togs till så stort, att det skulle kunna försörja en större del av samhället. Det användes ännu efter nitton år. I början av 1949 blev ärendet ännu en gång bordlagt, då förhandlingarna med fastighetsägarna "strandat". Men den 1 augusti 1949 fattades definitivt beslut, och den första gemensamhetsanläggningen blev verklighet.

Åbytorpsanläggningen har sedan byggts ut i flera omgångar. Ytterligare tre etapper har byggts ut på ledningsnätet plus alla smärre kompletteringar. Vattentornet uppfördes 1954 och reningsanläggningen — en s.k. ringkanal — färdigställdes 1963. Dessa två anläggningar är det enda, som syns ovan jord av vad som sammanlagt kostat kommunen 878 900 kronor under årens lopp. Det föreligger nu allvarligare planer på att bygga en sammanbindningsledning till Kumla stad, i varje fall för vattenförsörjningen.

I Sannahedsområdet gjordes de första utgifterna för vatten och avlopp 1948, i samband med att bebyggelsen påbörjades. Under årens lopp har tillhoppa 569 500 kronor lagts ned på detta område. I beloppet ingår då biolo-

giska dammar för avloppsvattenreningen, färdiga 1963, samt ett vattenverk, färdigt 1964. Fram till och med detta år användes en provisorisk vattentäkt i villaområdet från 1948.

Det föreligger sannolika skäl för att tro, att Sannahedsområdets Va-nät kommer att anslutas till Kumla stad inom en relativt nära framtid. Den avskärande ledning staden anlägger till södra delen av Kumla by, torde utan svårighet kunna svälja det avloppsvatten som kommer från Sannahed. Avståndet till denna ledning är heller inte avskräckande.

Inom Hällabrottets municipalsamhälle var vatten- och avloppsfrågorna municipalsamhällets "huvudvärk". Och det var också mycket svårt. Det lilla samhället, med omkring 20 000 skattekronor och en dryg kronas utdebitering, hade inte mycket att komma med, när enbart utredningskostnaderna för anläggningarna uppgick till nära 60 000 kronor. Samhället var dock inte alldeles lamslagna av framtidsutsikterna. Man begärde lånetillstånd från Kungl. Maj:t på en kvarts million — fick det i två omgångar och satte igång med bygget. Till julen 1952 kunde de första abonnenterna börja använda "samhällsvattnet". Men bara ett par veckor senare var ju också samhället upplöst och hade återgått till moderkommunen.

Kommunen fortsatte på den inslagna vägen och ytterligare sju etapper har avverkats plus smärre kompletteringar av nätet. Vattentornet kom till 1958, och den pumpstation som byggdes 1952 tillbyggdes 1962 och kompletterades med lågvattenreservoarer.

Den största etappen fullbordades 1966, då sammanbindningsledningen till Kumla by byggdes och sammankoppling av stadens och kommunens vattennät kunde ske i november 1966.

Sammanlagt har Hällabrottsanläggningarna kostat kommunen cirka 1 776 000 kronor, och ännu återstår betydande delar av området, som inte fått sina problem lösta i detta avseende.

Då Yxhultsbolaget öppnade sitt sandstensbrott i Alvesta, blev en rad fastigheter utan vatten. Bolaget anlade då en gemensamhetsledning till dessa fastigheter, vilka emellertid under 1966 efter överenskommelse med bolaget har kunnat inkopplas på kommunens nät.

Som ett utropstecken sticker vattentornet i Åbytorp upp över den låga villa-
bebyggelsen. Det är inget skrytbygge — möjligen kan man påstå att det är ett av Sveriges minsta (50 kbm) — men det är praktiskt taget det enda som syns ovan jord av de nära 900 000 kronor, som kommunen lagt ned i vatten och avlopp inom detta område.

I den s.k. Epadalen — en del av Norra Mossby — anlades 1959 ett vattenverk av en ekonomisk förening, som då fick ett kommunalt bidrag. Denna anläggning har enligt uppgift fungerat utmärkt och torde kunna brukas ännu i många år.

Va-problemen i Kumla by hade under många år bekymrat fastighetsägarna där. 1959 siktades en lösning. Kumla stad skulle då anlägga en vattenledning från Blacksta, där man tagit upp en ny vattentäkt (en gång avsedd för Hällabrottet), och då såg man däri möjligheten av ett samarbete för att få frågan löst — även beträffande avloppet — för Kumla by, vilken skulle beröras av den planerade ledningen.

En uppgörelse träffades, och anläggningen byggdes 1960. Den sammanlagda kostnaden hittills uppgår till 231 275 kronor. Sammanlagt skulle ett tjugotal fastigheter kunna få anslutning, men endast några få anslöt sig. I stället påbörjades en kampanj — huvudsakligen förd genom tidningsinsändare och anmälningar till myndigheter — för att trakassera kommunen. Därigenom hade kampanjens ledare — Roland Romell från Solna — tänkt sig kunna ernå vissa fördelar, bland annat lägre anslutningsavgifter. Kommunal fullmäktiges beslut överklagades, men besvären avslogs hos såväl länsstyrelsen som Kungl. Maj:t. Flera olika polisanmälningar gjordes och avskrevs praktiskt taget omedelbart från handläggning såsom obefogade. Såväl JK som JO fick ta ställning till anmälningar, som också lämnats utan avseende. Ett flertal av dem som i början stödde aktionen, har sedermera anslutit sig till ledningsnätet och erlagt stadgad avgift. Ännu under 1966 har dock Romell genom skrivelser till myndigheterna försökt få dessa att ingripa mot kommunen, dock ännu utan att nå resultat.

Kumlabyanläggningen blev dock i alla avseenden en välbehövlig sanering av de sanitära förhållandena inom området, och de anslutna abonnenterna är mycket nöjda med att den kom till utförande.

Beträffande den utredning om Kumla-Hallsbergsregionens vattenförsörjning, som igångsatts under 1962 talas på annat ställe. (Se sid. 52.)

Renhållning

Soprenhållningen har alltid varit ett problem och det tenderar att bli ännu större. I en uttunnad glesbygd med låg levnadsstandard, spelar den måhända inte så avgörande roll, men så snart människorna bor tätare och levnadsstandarden stiger, blir problemet akut.

Soprenhållningen började i Hällabrottet 1953 och omfattade till en början 138 fastigheter. Området utvidgades så småningom och omfattar nu cirka 300 fastigheter. Till en början användes plåtkärl med kärlbytesprincipen, men denna övergavs efter några år och numera används papperssäckar, liksom i övriga delar av kommunen.

Tre år senare — 1956 — utsträcktes soptömningen att gälla hela kommunen, och Sannahedsområdet och Åbytorpsområdet tillkom. I dessa områden — liksom i Kumla by — användes från början papperssäckar.

Till att börja med fanns dels en soptipp i Hällabrottet — vid Hjortsberga — dels en i Åbytorp, men efter ytterligare några år fick soptipps-frågan en lycklig lösning genom att Kumla stad, Kumla landskommun, Hallsbergs köping och Hallsbergs landskommun enades om en gemensam soptipp vid Hallsbergs tegelbruk, vilken togs i bruk 1961. Denna sköts rationellt, en schakttraktor planerar ut, packar till soporna och täckningsjord tillföres.

Soptömningen har från början skötts av entreprenör. Samma person har under hela tiden haft denna syssla, nämligen lantbrukaren Ragnar Nilsson, Hjortsberga. Hans lugna och trevliga sätt, har varit av värde i de situationer som stundom kan uppkomma vid soptömningen.

Man skulle nämligen tro, att soptömningen vore uppskattad av alla. Så är inte fallet, även om flertalet abonnenter är mycket tacksamma för den och anser priset skäligt eller t. o. m. lågt. Enstaka fastighetsägare har försökt sabotera verksamheten och en del har vägrat erlägga stadgade avgifter. I några fall har kommunen fått lagsöka vederbörande, i andra fall har endast hotet om lagsökning fått dem att betala. Det finns fastighetsägare, som åker flera mil med sin bil och tömmer soporna i någon skog, hellre än man betalar de få kronor soptömningen kostar.

Undervisning och kulturell verksamhet

Skolväsen

Folkskoleväsendet har alltsedan 1686 års kyrkolag ansetts åligga socknen, och 1842 års folkskolestadga införde skolplikten och därmed också skyldighet för socknarna att hålla skolväsen.

Vid skilsmässan från Kumla stad fick landskommunen övertaga den del av skolväsendet som var beläget utanför stadsgränsen. Det var då åtta skolanläggningar, alla rätt gamla. Den yngsta var Järsjö skola, färdigställd 1921. Även lärarbostäderna var få, små och dåliga.

Under 1940-talet (och delvis under 1950-talet) hade man den inställningen, att skolväsendet skulle vara decentraliserat. Man såg ett större värde i att ha många små skolor — även om såväl byggnadernas standard som skolformen var lägre — än att ha färre och i dessa avseenden bättre skolor. De ny- eller ombyggnadsplaner man hade, var inriktade på att hjälpligt förbättra de befintliga anläggningarna och någon omlokalisering var — med ett uppseendeväckande undantag — inte påtänkt.

Sålunda uttalade folkskolestyrelsen 1943, att det "stått som ett framtida önskemål slopande av Sannaheds skola (!) och Kyrkskolan och i stället bygga en skola vid Blacksta (!), dit även en stor del av nuvarande Vesta skolområde kunde föras. Då bleve goda skolformer för hela östra delen av socknen."

Dessa planer blev aldrig genomförda, lyckligtvis måste man säga, även om Vesta skola numera indragits och Kumla kyrkskola endast har en kort nådatid kvar som skola. I stället byggs under 1966 en ny skola i Sannahed.

Folkskolestyrelsen hade även planer på byggande av en ny skola i Mossby och 1948 förelåg ritningar till en sådan. Dessa skrinlades dock och en enklare reparation skulle göras. En sådan blev också av 1950–1951 och kostade nära 200 000 kronor, utan att man lyckades lösa avloppsfrågan. Under 1966 är dock en ny skola på helt annan plats i Hällabrottet under byggnad.

Till för några få år sedan var Järsjö skola kommunens yngsta skolbyggnad, trots att den färdigställdes redan 1921. Den har karaktäriserats som "skolan mitt i skogen". Med sitt goda läge vid Europaväg 3 gick den efter nedläggandet 1965 lätt att sälja och är nu möbelaffär, ja rent av "Möbelcentrum".

Även skolorna i Stene och Hörsta blev föremål för aktivitet i byggnadshänseende. I Stene ritades ett lärarbostadshus för fyra lägenheter, som aldrig blev byggt, och i Hörsta planerades dels ombyggnad av skolhusen, dels ett lärarbostadshus för cirka en kvarts million.

I oktober 1949 beslöt kommunalfullmäktige att bygga detta hus och ombyggnaderna, men av olika anledningar förhalades det hela några få år. Hösten 1955 drogs folkskoleavdelningarna in och hösten 1959 följde även småskoleavdelningen med till Åbytorp.

För åbytorpsområdet övergavs ombyggnadsplanerna omkring 1950, och man började planera för en helt ny skolbyggnad, en A-skola, och arkitekt Edvin Bergenudd utformade skissritningar. Även detta projekt har övergivits och 1964 byggdes en enkel barackbyggnad om två lärosalar, grupprum, lärarrum och materialrum, som året efter kompletterades med ytterligare två salar av samma slag. Under 1966 har skolbyggnaden varit föremål för ombyggnad, medan en gymnastikhusbyggnad ligger färdigprojekterad men ännu inte kan påbörjas av finansieringsskäl.

Av den tabell som bifogas detta kapitel, kan utläsas vilka skolformer som tillämpats i alla de olika skolanläggningarna under tjugofemårsperioden, samt när skolorna indragits och till vilken skola eleverna därefter förts.

Här skall något nämnas om hur det förfarits med de skolor som nedlagts eller inom kort skall nedläggas. Sålunda såldes Skankeruds skolhus 1954 för 5 000 kronor, och samma år Julsta skola för 12 200 kronor. Tomten till Skankeruds skola såldes 1965 för 1 000 kronor. Det s. k. nya skolhuset i Hörsta såldes 1959 för 58 000 kronor. Samma år överlämnades gamla skolhuset som gåva till Hörsta Blåbandsförening, sedan det byggts om till samlingslokal. Stora Älbergs skola såldes även det 1959 för 20 000 kronor. Järsjö skola såldes 1964 för 150 000 kronor, Kumla kyrkskola och Brändåsens skola för vardera 100 000 kronor och Vesta skola för 50 000 kronor, allt under 1966. "Begagnade" skolhus har alltså försålts för tillhoppa 506 200 kronor. Även Brånsta och Mossby skolor skall försäljas, men lämpliga spekulanter har ännu inte anmält sig. Sannaheds skolhus — som inte heller skall användas för sitt tidigare ändamål — skall restaureras, varvid den stora salen skall återställas i sitt tidigare skick, södra salen anordnas till gymnastiksal och östra salen till museirum. Då barnantalet ökade 1951 måste den s.k. Fornsalen — dvs. gamla mässalen i denna officersmässbyggnad — tas i anspråk som skolsal och hembygdsföreningen "maka åt sig". Då gavs ett löfte om att föreningen — så snart skolfrågan löstes — skulle återfå sin sal, och även om detta löfte inte bokstavligen infrias, torde lösningen för hembygdsföreningens del inte kunna anses vara dålig.

Inte alla skolhus är ursprungligen tänkta som sådana. Sannaheds skola är Nerikes regementes gamla officersmäss, som man dock vid årsskiftet flyttar ur. Gymnastiksal blir dock kvar här, och så återställer man den gamla mässalen i sitt forna skick och anordnar en museisal. Det kan bli en turistattraktion.

Folkskoleväsendet har alltsedan sin tillkomst varit strängt bundet av författningsbestämmelser av skilda slag, och antalet författningar som reglerar skolväsendet har endast tenderat att öka. De lokala skolstyrelsernas möjligheter att ta egna initiativ är inskränkt till viss trånga sektorer och i perifera ärenden. Om den egentliga undervisningen, är därför inte mycket att säga i en historik som denna, utöver vad som framgår ovan. Några data skall dock nämnas.

Från och med 1943 infördes skolsparverksamhet i landskommunens skolor. Från och med 1957 infördes skolbarnsbespisning, flera år före Kumla stad.

Skolskjutsar anordnades första gången 1950 och har sedermera utökats, då framförallt i samband med centralisering och skolindragning. Åttonde skolåret beslöts i samarbete med Kumla stad 1960, då även vissa beslut om grundskolan fattades. Engelska infördes som skolämne 1953, men det dröjde ytterligare ett par år innan det var helt genomfört, enär inte tillräckligt antal lärare hade kompetens att undervisa i detta ämne.

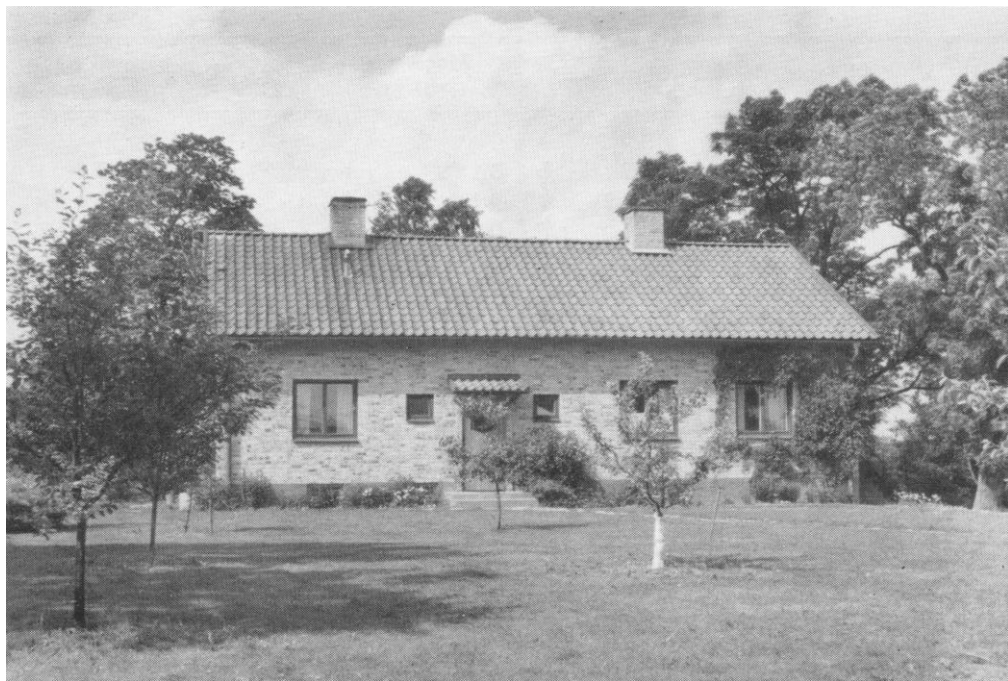
Ett område, där kommunerna har möjlighet till egna initiativ, är anskaffande av undervisningsmaterial. Här torde kommunens skolstyrelse ha varit föregångare före många andra landsbygdsdistrikt. Lärarna har enstämmigt intygat, att skolorna varit välförsedda med olika slag av hjälpmedel och radio, film, bandspelare, duplikatorer, TV-apparater o. d. har anskaffats i tillräckligt antal och föredömligt snabbt.

Simundervisning har varit anordnad tillsammans med Kumla stad vid Kumlasjön, tillsammans med Ekeby-Gällersta kommun vid Badbrottet i Häl-labrottet samt vid Tripphultsjön. Tillsammans med Kumla stad bedriver man skolfilmarkiv och naturligtvis är man medlem i Örebro läns AV-central.

Alltsedan Kumla stad 1946 startade Kumla högre folkskola — senare ombildad till Kumla kommunala mellanskola och Kumla kommunala real-skola — har landskommunen haft samarbete med staden, — några år t. o. m. med gemensam styrelse.

Före 1946 – och även efter denna tidpunkt för barn i södra delen av landskommunen — utgjorde Hallsbergs samrealskola en etapp på vägen mot högre utbildning. När Hallsberg 1957 fick gymnasium infogades kommunen i dess upptagningsområde, efter att tidigare ha fått anlita läroverken i Örebro. Hårda förhandlingar om kostnaderna för eleverna i Hallsbergs gymnasium ägde rum under ett par år, men sedermera har Kungl. Maj :t i särskild författning fastställt ersättningsbeloppen.

Landskommunen hade under några år en yrkesskolekommitté, vilken dock upphörde vid skolstyrelsereformen. Yrkesskoleverksamheten inom kommunen har inskränkt sig till kortare kurser, anordnade i skilda lokaler såsom fritidskurser.

Våren 1949 färdigställdes denna byggnad som lärarbostad vid Hardemo kyrkskola. Den har sedan blivit prototypen för en hel rad bostäder inom kommunen. Fem lärarbostadshus byggda i Åbytorp och ett i Sannahed, varom närmare kan läsas i denna skrift på sidan 40, där även kostnaderna redovisas.

Kommunens bidrag till undervisning har även skett genom en relativt begränsad stipendiegivning. Främst har det varit elever vid folkhögskolor, lantmannaskolor, lant-hushållsskolor och yrkesskolor, som åtnjutit detta stöd. Men även studerande vid seminarier, socialinstitut och tekniska skolor har erhållit det blygsamma beloppet av 100 kronor per läsår.

Skolformer

År	Skankerud	Brändåsen		Hardemo kyrkskola		St. Ålberg	Järsjö		Stene/ Åbytorp	
1942/43	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 2	b	B 1	b
43/44	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
44/45	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
45/46	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
46/47	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
47/48	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
48/49	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
49/50	C	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
50/51	└─→	B 2	b	B 1	b	B 3	B 1	b	B 1	b
51/52		B 2	b	B 1	b	B 2	B 1	b	B 1	a
52/53		B 2	b	B 1	b	B 2	B 1	b	B 1	a
53/54		B 2	b	B 1	b	└─→	B 1	b	B 1	b
54/55		B 2	b	B 1	b		B 1	b	A B 1 b, hj	B 2
55/56		B 2	b	B 1	b		A	b	A b, hj	B 2
56/57		B 2	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
57/58		B 2	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
58/59		B 2	b	B 1	b		A	b	A b, hj	B 2
59/60		B 2	b	B 1	b		A	b	A b, hj	B 2
60/61		B 2	b	B 1	b		A	b	A b, hj	B 2
61/62		B 2	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
62/63		B 2	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
63/64		B 1	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
64/65		B 1	b	B 1	b		A	b	A a, hj	B 2
65/66		B 1	b	B 1	b		└─→		A a	
66/67		B 1	b	B 1	b				A a	

1942–1966

Hörsta	Kumla kyrkskola	Brånsta	Mossby/ Hällabrottet	Vesta	Sannahed	År
B 1	b	B 1	b	B 2	—	1942/43
B 1	b	B 2	b	B 2	B 2	b 43/44
B 1	b	B 2	b	B 2	B 2	b 44/45
B 1	b	B 2	b	B 2	B 2	b 45/46
B 1	b	B 2	b	B 2	B 2	b 46/47
B 1	b	B 2	a	B 2	B 2	b 47/48
B 1	b	B 2	a	B 2	B 2	b 48/49
B 1	b	B 2	a	B 2	B 1	b 49/50
B 1	b	B 2	a	B 2	B 1	b 50/51
B 1	b	B 2	a	B 2	B 1	b 51/52
B 1	b	B 2	a	B 2	B 1	b 52/53
B 1	b	A a	A a	A	B 1	b 53/54
B 1	b	A b, hj B 2	A a	A	B 1	b 54/55
b	A b, hj B 2	B 1	A a	A	B 1	a 55/56
b	A b, hj B 2	B 1	A a	A	B 1	b 56/57
b	A hj B 2	B 1	A a	A	B 1	b 57/58
b	A hj B 1	B 1	A a	A	B 1	b 58/59
←	A hj B 1	B 1 b, hj bv	A a	A	B 1	b 59/60
	A hj B 1	B 1 b, hj bv	A a	A	B 1	a 60/61
	A hj B 1	B 1 b, hj bv	A a	A	hj B 1	B 1 a 61/62
	A hj B 1	B 1 b, hj B 2	A a	A	B 1	a 62/63
	A hj B 1	B 1 b, hj B 2	A a	A	B 1	b 63/64
	A hj B 1	B 1 b, hj B 2	A a	A	B 1	b 64/65
	A, hj B 1, B 2	B 1 b	A a	A	B 1	a 65/66
	hj A	→	A a	←	B 1	b 66/67

Biblioteksverksamhet

Den största posten under kulturell verksamhet är utan tvekan biblioteksverksamheten. I Kumla bygden har denna verksamhet under mer än hundra år legat under kyrkoförsamlingen och lokalerna har växlat, men i början av 1940-talet hyrde man lokaler i huset Köpmangatan 3. Årsanslaget från Kumla församling var endast 3 500 kronor. Efter betalning av hyra, lyse, städning, annonser och bibliotekariearvode torde ett relativt blygsamt belopp återstått till bokinköp.

Församlingens anslag höjdes 1952 till 10 000 kronor och 1956 till 25 000 kronor och 1960 till 40 000 kronor. De sista två åren biblioteket låg under församlingens domvärjo var anslagen 60 000 kronor och 71 000 kronor. Från och med 1962 var biblioteket en angelägenhet för den borgerliga kommunen, och staden och landskommunen utsåg en gemensam styrelse, som fram till 1966 års utgång förvaltat biblioteket. Den 8 april 1962 invigdes det nya huvudbiblioteket i Folkets hus i Kumla, och redan den 11 september samma år invigdes den första filialen i Hällabrottets pensionärshem. Våren 1963 invigdes nästa filial, denna gång i Åbytorp, i den byggnad som tidigare varit Konsumaffär. Hösten samma år invigdes filialen i Brändåsens ordenshus och hösten 1965 filialen i Folketorps Blåbandshus. Filialinvigningarna avslutades med Sannahedsfilialen i Centrumhuset den 30 augusti 1966.

Den 1 juli 1960 tillträdde Elisabet Franzén befattningen som bibliotekarie. Därefter har biblioteket utvidgats i rask takt. Från omkring 30 000 lån per år har siffran fördubblats till omkring 60 000 lån. Öppethållandet har ökat, biblioteksverksamhet har påbörjats vid sjukhem, ålderdomshem och fängelse. En uppsökande verksamhet har börjat, barnen samlas vid sagostunder både på huvudbiblioteket och vid filialerna, tävlingar anordnas, föreningar bjuds in, litteraturaftnar anordnas etc.

När riksdagen beslutade dra in det tidigare helt otillräckliga — nästan löjeväckande låga — statsbidraget och i stället till ett fåtal bibliotek utan-

Det över hundraåriga folkbiblioteket kunde våren 1962 inviga nya bibliotekslokaler i det då nybyggda Kumla Folkets hus. Därefter har man invigt i medeltal en filial per år ute i landskommunen och också på annat sätt utvidgat verksamheten.

ordna s. k. utvecklingsbidrag under kort tid (tre år) anmälde sig Kumla bibliotek som sökande till sådant och erhöll skolöverstyrelsens beslut 1966 om bidrag med 81 000 kronor att utgå under tre år. Det kommunala anslaget är 1967 345 000 kronor.

Under Elisabet Franzéns energiska ledning torde målet att göra Kumla biblioteket till ett mönsterbibliotek inte kunna misslyckas. Bokbuss, söndagsöppet, kafeteria på biblioteket, ökad aktivitet på alla områden; allt detta kan genomföras. Inte minst med tanke på förtroendemännens välvilliga inställning att bevilja de anslag, som behövs för verksamheten.

Bibliotekskapet vore inte färdigskrivet om man inte även omnämnde de studiecirkelbibliotek som finns och fanns inom kommunen. Anslaget till studiecirkelbibliotek inskränkte sig 1942 till 25 kronor per bibliotek. Anslaget höjdes till 50 kronor 1943, till 75 kronor 1946, till 100 kronor 1951, till 300 kronor 1952, till 400 kronor 1953, till 500 kronor 1957 och till 1 000 kronor 1962.

Det första studiecirkelbibliotek som övergick till att bli folkbiblioteksfilial var Mossby blåbandsförenings bibliotek 1962. Därefter har följt Åbytorps ABF-bibliotek, Hardemo ABF-bibliotek, Hardemo NTO-bibliotek och Byrsta blåbandsförenings bibliotek 1963, Folketorps IOGT-bibliotek 1962, Sannaheds blåbandsbibliotek, Kumla SLS-bibliotek och Säbylunds ABF-bibliotek 1966. Vid årsskiftet 1966–1967 återstår som fristående bibliotek endast Hörsta blåbandsförenings bibliotek och logen Hvarandras Hjelps bibliotek i Hällabrottet. Kommunen har hävdatt att intet bibliotek med tvång skall sammanföras med folkbiblioteket, varför oförändrat anslag om vardera 1 000 kronor utgår även för 1967 till de båda biblioteken.

Sedan ett flertal år utgår anslag till studiecirkel med 100 kronor per år och cirkel under förutsättning att statsbidrag utgått. Hösten 1965 beslöt kommunalfullmäktige ändra dessa regler och avsevärt generösare bidrag beslöts i huvudsaklig överensstämmelse med vad Kumla stad samtidigt fastställde. De mest livaktiga organisationerna inom kommunen har varit ABF och SLS, men även andra såsom SKS och NTO har haft verksamhet under flera år.

Samlingslokalerna har under många år legat kommunens förtroendemen varmt om hjärtat. Omkring en kvarts million kronor av skattemedel har tillförts en rad organisationer för anskaffning och upprustning av lokaler. Som exempel härpå visar denna bild NTO :s ordenshus i Brändåsen, som tillhoppa fått över 60 000 kronor i anslag.

Övrig kulturell verksamhet

Anslag till olika kulturella ändamål har under årens lopp beviljats. Kumla föreläsningförening, Kumla manssång, Musikkåren Kumlapojkarna, Kumla biologiska förening, har varit årligen återkommande rubriker under lång tid. Även Kumla och Hardemo hembygdsföreningar har fått anslag och Hardemo hembygdsgrd — "Tiven" — har tillkommit under tjugofemårsperioden. Den vackra loftboden flyttades från Norrby 1961, sedan den över-

lämnats som gåva av lantbrukaren Einar Ahlin. Flyttningen möjliggjordes genom ett kommunalt anslag.

Till samlingslokaler har under många år utgått relativt frikostiga anslag. Sålunda fick Kumla SGU 500 kronor till sommarhemmet 1953, Blåbandsgården Skogshall 2 000 kronor 1952, Brändåsen ordenshus 5 000 kronor 1952, 32 558 kronor 1964, Mossby ordenshus 8 000 kronor 1954, 3 000 kronor 1955, 9 000 kronor 1957, 13 000 kronor 1964, MHF:s fritidsgård i Kvar-säter 1 500 kronor 1956, Hörsta Blåbandsförening Hörsta gamla skola 1956, vilken dessförinnan reparerats för cirka 20 000 kronor, Åbytorps Folkets hus 25 000 kronor 1957, 1 000 kronor 1963 och 19 000 kronor 1964, Sällskapet länkarna till lokaler 1 000 kronor 1959 och 1 000 kronor 1960, Byrsta blåbandsförening 28 500 kronor 1960, Kumla Folkets hus 2 500 kronor 1962, Stene metodistförsamling 5 000 kronor 1963, Folketorps blåbandsförening 38 500 kronor 1964, Betesdaförsamlingen i Hällabrottet 30 000 kronor 1965 och Sannaheds missionsförsamling 4 000 kronor 1965. Allt som allt uppgår anslagen till lokalförbättringar eller lokalanskaffningar till betydligt över en kvarts million kronor. Därtill kommer att betydande årliga anslag ges till driftskostnaderna för sex av dessa lokaler.

Utforskandet och publicerande av kommunens historia har under många år varit ett intresse i Kumlabygden. Kommunen beslöt 1952 att utge en historisk krönika över Hardemo socken. Arbetet uppdrogs åt landsantikvarie Bertil Waldén och till julen 1955 låg verket färdigt på bokhandelsdiskarna. Kostnaden uppgick tillhopa till cirka 44 500 kronor och cirka 18 500 kronor har flutit in på försålda böcker. Cirka 200 exemplar finns ännu kvar. Här skall boken inte beskrivas, det skall endast konstateras att den fått god press och blivit en förebild för senare utgivna verk över andra socknar t.ex. Viby och Hallsberg.

I avsevärt mindre skala är det stöd som kommunen lämnat åt minnesskrifter utgivna av Lanna friförsamling och Hörsta missionsförsamling (1963 respektive 1964), men bygden har ändå tillförts ett par skrifter av bestående värde.

Kulturminnesvården skulle inte kunna klara sig utan kommunala anslag, då statens bidrag är alldeles för knappa. Hardemo gamla sockenmagasin från 1758 har övertagits av kommunen och restaurerats och torde i dag utgöra en prydnad för den i övrigt inte alldeles välvårdade miljön kring Hardemo kyrka.

Det stora arbetet är ändå Kumlabygdens historia. Det påbörjades med ett möte på Frälsningsarméns lokal i Kumla den 24 april 1950, då en kommitté utsågs för att föra arbetet vidare. Vid mötet höll bibliotekarie Jonas Samzelius — bördig från Hjortsberga — ett föredrag, som entusiasmerade

de närvarande och såväl staden som landskommunen har under årens lopp beviljat stora anslag. Kommunens anslag har uppgått till 125 000 kronor. I Kumlabygden, del I, har Samzelius själv i förordet lämnat en utförlig redogörelse för historieverket, varför det här endast behöver konstateras att verkets tredje del är färdigtryckt ungefär samtidigt med denna skrift.

Efter bästa förmåga har kommunen även sökt stödja konstens utövare, genom att till sina lokaler av olika slag köpa in god konst — ofta av länets konstnärer. Även vid några tillfällen då det gällt att ge bort gåvor — t.ex. vid lokalinvigningar — har kommunen föredragit att ge en tavla i stället för en blomsterkorg.

Den plats där den mesta konsten hängts är Sannaheds ålderdomshem. Denna byggnad har även smyckats på annat sätt än med tavlor. Ett stort fotocollage (bild sid. 27) och andaktsrummets utsmyckning med ljusstakar och kors av konstnären Erik Höglund bör nämnas.

Konst för tillhoppa mer än 25 000 kronor har de allra senaste åren placerats ut i skilda byggnader, även i skolorna. Den nya skolan i Hällabrottet kommer att dekoreras med en väggmålning av Åke Skoghäll och kommunalnämnden har på förfrågan från staden uttalat sig positivt till avtäckningen av Arne Jones "Kumlan" vid sammanslagningen.

Sist men icke minst skall nämnas att kommunen medverkat till bevarande av sockenmagasinet i Hardemo, Kumla högar, spruthuset i Hörsta och lämnat bidrag till Örebro läns museums nybyggnad.

Sammanfattningsvis skall här endast sägas, att kommunalmännen i Kumla landskommun, varit vidsynta och generösa i sin bedömning av de kulturella behoven.

Socialvård och socialförsäkring

Fattigvård och socialhjälp

Den sedan medeltiden viktigaste kommunala uppgiften vid sidan om kyrkan, har varit fattigvården. Den har fortgått huvudsakligen efter tre linjer, vård på anstalt, understöd i hemmet och hjälp till självhjälp. Anstaltsvården har varit uppdelad på ålderdomshemsvård och vård på anstalter ägda av stat och landsting, bland vilka mental- och kroppssjukhus dominerat. Ålderdomshemmet har alltid varit en kommunal anstalt, och även Kumla kommun hade sedan många år ett ålderdomshem vid Sannahed. Vid kommunindelningen 1942 träffades en uppgörelse, att staden till dess den byggt eget ålderdomshem skulle få inackordera sina vårdtagare på Sannahed mot självkostnadspris. Ålderdomshemmet Solbacka färdigställdes inte förrän 1952, varför Sannahedshemmet i över tio år var i användning för båda kommunerna.

År 1965 invigdes ett nytt ålderdomshem i Sannahed, och denna del av den kommunala verksamheten kan studeras i den minnesskrift som socialnämnden utgav vid invigningen. (Tage Tapper: Sannahed, Kumla 1965)

Hardemo kommun hade ett ålderdomshem i Glippsta med 18 vårdplatser. Detta drevs till och med 30 juni 1953, då det utarrenderades till föreståndarinnan, som 1956 köpte det för 50 000 kronor.

Fattigvårdsstyrelsen bestod av nio ledamöter och dess ordförande blev från 1942 lägenhetsägaren Adolf Larsson i Folketorp, vilket uppdrag han innehade till utgången av 1951. Från och med 1952 — storkommunens tillkomst — har garageförmannen Karl Karlström, Södra Sanna varit ordförande, vilket uppdrag han bibehöll även sedan benämningen ändrats till socialnämnd.

Nämndens verksamhet har inte avsevärt skilt sig från vad som förekommer i alla kommuner. Några drag skall dock nämnas.

Nämnden har i allt högre grad försökt arbeta med förebyggande verksamhet. Omskolning och annan hjälp till självhjälp har företagits i en rad fall och ofta lyckats mycket bra.

Åldringsvård — eller hemsamaritverksamhet, som den också brukar kallas — har sedan 1956 förekommit. Genom att ge hjälp åt gamla och sjuka i deras hem, har deras intagande på anstalt avsevärt kunnat fördröjas, utan att vården försämrats. I stället har trivseln ökat, då de flesta åldringar ändå önskar bo i sina bostäder så länge som möjligt. Det har också ur kommunens synpunkt blivit billigare än ålderdomshemsvård.

Alltifrån begynnelsen har denna verksamhet skötts av en arbetsledare, förra distriktssköterskan Märta Källman. Hennes goda lokal- och personkännedom, hennes goda handlag med sjuka och åldringar och hennes organisationsförmåga har gjort att denna gren av verksamheten nått en utomordentlig effektivitet och fyllt det ändamål som från början varit avsett. Ordning och reda har präglat arbetet, utan att man någon gång fastnat i byråkrati eller paragrafrytteri. Det är en förtjänstfull och gagnande gärning, som avslutas vid detta årsskifte, då verksamheten skall organiseras efter andra linjer.

Folkpensionering

Folkpensioneringen har alltsedan sin tillkomst med 1913 års lag varit en statlig uppgift. En viss lokal verksamhet har dock alltid ansetts påkallad, och så tillkom pensionsnämnderna. Pensionsnämnderna var i verksamhet ända till 1962, då verksamheten överfördes till försäkringskassorna och en försäkringsnämnd, även den vald av kommunen, blev lokalorgan.

Kommunala bostadstillägg har utgått sedan 1954 och regleras enligt en särskild lag. (Före 1948 utgick s. k. kommunala pensionstillskott.) Tillägget i Kumla landskommun utgick åren 1954–1962 med 300 kronor för äkta makar och 200 kronor för ensamstående, allt per år räknat. Från och med 1963 höjdes beloppen till 650 respektive 500 kronor och från och med 1966 till ett maximibelopp om 1 400 kronor respektive 1 200 kronor. Detta år

Detta "flygfoto" från brandkårens magirusstege togs dagarna före invigningen av Sannaheds nya ålderdomshem, kommunens genom tiderna absolut största och dyraste byggnadsprojekt. Över tre millioner gick det på, men så har också 52 pensionärer var sitt trivsamma enkelrum där, och allting i övrigt är tiptop.

infördes beloppsprövning för tilläggen, som tidigare varit generella, alltså utgått oberoende av bostadskostnadens storlek, men efter inkomstprövning. Ett grundbelopp om 500 kronor bibehölls dock.

Barnavård

Barnavårdsnämndernas verksamhet reglerades tidigare av 1924 års barnavårdslag, enligt vilken en präst, en lärare och en ledamot av fattigvårdssty-

relsen skulle ingå som ledamöter samt ytterligare minst två ledamöter skulle väljas. Minst en skulle vara kvinna. Efter 1960 års barnavårdslag, förekommer inga sådana specialbestämmelser, utan kommunalfullmäktige har frihet att välja ledamöter enbart efter lämpligheten.

Det bör här dock antecknas, att Kumla landskommun aldrig stannat vid att välja in enbart "den obligatoriska kvinnan", utan att kvinnorna alltid haft majoritet i nämnden.

Ordförande blev 1942 folkskollärare Artur Nordqvist i Järsjö (sedermera Åbytorp). Han kvarstod i detta uppdrag till 1964, då han avgick. Han erhöll vid avgången Landskommunernas förbunds förtjänstmedalj för sina insatser till kommunens fromma. Han hade då även under många år varit ledamot av kommunalfullmäktige, dess valutskott och kommunalnämnden. I fullmäktige var han dessutom under en fyraårsperiod ordförande. Han var en mycket självständig kommunalman, alltid rakryggad med fasta principer, men ändå alltid öppen för det nya och redo till kompromisser när så behövdes. Hans kunnighet var enorm, men han försökte aldrig lysa med den.

Efter Nordqvist övergick ordförandeskapet på dåvarande vice ordföranden, tjänstemannen Harry Pettersson i Hällabrottet. Även han har en lång kommunal bana bakom sig, som fullmäktigeledamot i flera omgångar, ordförande i lönenämnden, hälsovårdsnämnden och valnämnden.

Även barnavårdsnämnden har visat stort intresse för den förebyggande verksamheten. Redan 1956 gjordes en utredning av barnavårdsnämndens ungdomsdelegation, vilken resulterade i ett förslag till kommunalfullmäktige om stöd till samlingslokaler, föreningsverksamhet, fritidsgrupper, ungdomsledarutbildning, idrottsanläggningar och isbanor. Förslaget bifölls, och länsstyrelsen fann förslaget så intressant att man sände ut det till alla länets kommuner med rekommendation att göra liknande utredningar och arbeta efter ungefär samma mall.

Ett av resultaten var också den scoutstuga som anordnades i en mindre militärbarack i Sannahed 1957.

Nämnden anordnade även under ett par år träffar med föreningsledarna och gav ut en broschyr med enkla regler, till alla föräldrar i kommunen.

Folkskollärare Artur Nordqvist var under 22 år barnavårdsnämndens ordförande. Under 38 år var han lärare i landskommunen, först i Byrsta sedan i Järsjö. Han ägnade hela sitt liv åt ideellt arbete, främst inom Blåbandsrörelsen, som redaktör för barntidningen Blåklint, ordförande i länsförbundet m. m. Erhöll Kommunförbundets medalj 1963.

Under många år har barnavårdsnämnden även varje år gjort en studieresa till olika slag av barnavårdsanstalter och ungdomsvårdande institutioner, varvid nämndens ledamöter skaffat sig en aktningvärd kunskap om denna del av barna- och ungdomsvården.

Hemhjälp

Redan vid kommunindelningen 1942 tillsattes en hemsysterstyrelse, vars ordförande var överlärare Josef Svensson. Namnet ändrades 1944 till hemhjälpsnämnd. Josef Svensson var ordförande till utgången av 1951. Vid kommun-

sammanläggningen 1952 blev kantor Nils Nilsson, som tidigare varit ordförande i Hardemo hemhjälpnsnämnd, ordförande i nämnden till och med 1953, då nämnden upphörde och dess verksamhet övertogs av barnavårdsnämnden.

I början hade man en hemvårdarinna men utökade snart till två. Med Hardemos tillkomst 1952 utökades talet till tre, vilket det alltför är. De första åren höll man hemvårdarinnorna med möbler och till och med husgeråd och sänglinne, men detta har så småningom helt försvunnit. Kommunen håller dock hemvårdarinnorna med bostäder, en bor i kommunalhuset Stationsgatan 22, en bor i provinsialläkarhuset i Hällabrottet och en bor i Centrumhuset i Sannahed.

Hemhjälpsledare under de senaste femton åren har fru Mary Persson, Åbytorp, varit, men från årsskiftet kommer verksamheten att dirigeras från socialbyrån.

Nykterhetsvård

Nykterhetsnämndens arbete är nästan i detalj reglerat i lag. En inte oväsentlig del av arbetet före 1955 var handläggningen av motboksärenden och har hela perioden varit körkortsärenden, vilka även tenderat att öka. I övrigt har nämnden inte haft några möjligheter att ta egentliga lokala initiativ, med undantag av en viss upplysningsverksamhet och uppsatstävlingar i skolorna.

Övrig verksamhet

Kommunen ger anslag till föreningar med social verksamhet. Nykterhetsföreningar, Röda-Kors-kretsar, folkpensionärsföreningar och olika handikapporganisationer. Röda Korset stöds också på annat sätt, bland annat genom upplåtande av lokal till förråd och genom adresstryckning. För folkpensionärerna har kommunen föredragit att ge anslag till bussresor i stället för att i kommunens regi anordna sådana.

Hälso- och sjukvård

Hälsovårdsnämnd

Hälsovårdsnämndens verksamhet är liksom så många andra nämnder hårt bunden av en rad författningar. I motsats till många andra nämnder, har dock hälsovårdsnämnden ändå en stor rörelsefrihet, när det gäller att inrikta sin verksamhet på förhållandena inom författningens ram.

Här skall beröras några av de stora ärenden som hälsovårdsnämnden under åren haft att handlägga.

Röken från skifferbränningen vid Yxhultsbolagets ytongfabrik i Hynneberg var under flera år ett stort irritationsmoment i Hällabrottet. Hällabrottets hälsovårdsnämnd försökte komma till tals med bolaget, men lyckades inte intressera företaget för åtgärder mot rökgaserna. Man tillgrep då 1950 ett föreläggande mot styrelsen i bolaget, där företaget ålades att upphöra med skifferbränningen. Beslutet överklagades, och förhandlingar fördes inför länsstyrelsen, expertutredningar gjordes och Statens institut för folkhälsan avgav yttrande. Så småningom återkallades besvären och bolaget upphörde att bränna skiffer i öppna högar, och övergick till fältugnar och en större panncentral. Olägenheterna minskade avsevärt och ett gott samarbete uppstod mellan företaget och nämnden, då man uppenbart hade gemensamt intresse av att olägenheterna skulle vara så små som möjligt.

Även Kvarntorpsindustrien förorsakade sanitära olägenheter och nämnden hade upprepade gånger anledning till ingripande. Genom skifferoljeverkets nedläggning har dock detta irritationsmoment försvunnit.

Ett ärende av mera kuriös karaktär är de olika anmälningar och överklaganden, som skifferoljearbetaren Sture Gustafsson, boende strax norr om norra Ytongfabriken, under flera år gjorde. I en gammal tvist med Yxhultsbolaget ville han ha hälsovårdsnämndens medverkan, men då frågan inte gällde sanitär olägenhet i hälsovårdsstadgans mening, kunde nämnden inte ingripa på det sätt Gustafsson önskade. Besvärsmyndigheterna, och de myn-

digheter i övrigt Gustafsson vände sig till, delade också nämndens uppfattning. Sedan Gustafsson avflyttat från Hällabrottet, rann det hela ut i sanden.

Till hälsovårdsnämndens uppgifter hör också utrotningen av skadedjur. Redan 1947 deltog man i en allmän kampanj som omfattade hela Örebro län med allmän giftutläggning. En liknande kampanj gjordes 1953 tillsammans med de närmaste grannkommunerna. De senaste tio åren har giftutläggningen skett genom en Örebrofirma, med gott resultat.

Nämnden har under årens lopp haft många innehavare av ordförandeposten. Den som suttit längst är lantbrukaren Harry Karlsson i Björka. Hans utomordentliga kunnande i många av de frågor som nämnden hade att behandla och hans person- och lokalkännedom, var ovärderliga. Hans förmåga att alltid finna på praktiska lösningar i kinkiga situationer är omvittnad av många och hans goda handlag med människor, var en av de stora tillgångarna i hälsovårdsnämndens ofta mycket ömtåliga arbete.

Nämndens ordförande de tre senaste åren har varit kioskägaren Sven Gustafsson, Hällabrottet, vilken nedlagt ett stort intresse och på kort tid skaffat sig ett stort kunnande inom området.

Folkmängds- och skattestatistik för Hardemo åren

1942–1951

År	Antal skatte- kronor	Borgerliga kommunen	Kyrkliga kommunen	Total utde- bitering	Folkmängden vid årets början	Skattekronor per invånare
1942	7 573:—	5:75	1:25	10:50	1.239	6:11
1943	8 297:—	5:45	1:35	9:68	1.234	6:72
1944	9.300:—	5:35	1:45	9:50	1.249	7:45
1945	12 021:—	5:30	1:30	9:27	1.260	9:54
1946	14 088:—	5:20	1:30	9:20	1.249	11:28
1947	13 869:—	4:40	1:70	8:76	1.215	11:41
1948	15 911:—	4:40	1:50	8:73	1.187	13:40
1949	16 272:—	2:50	4:—	9:36	1.134	14:35
1950	17 732:—	3:50	1:50	7:85	1.155	15:35
1951	19 672:—	4:20	1:45	8:49	1.169	16:83

med ovan relaterade minskningar vågar man förmoda att inkomsterna mer än tiodubblats under perioden.

De olika reformer i skattelagstiftningen liksom på uppbörsområdet som skett under den gångna perioden har medfört att olika slag av skatteersättningar har tillförts kommunen. Sålunda uppbar kommunen ersättning för minskad progressivskatt 1942 och 1943. Här kan också nämnas att kommunen t. o. m. 1946 uppbar ersättning från Hallsbergs köping för vad kommunen förlorat genom inkorporering till Hallsbergs köping av vissa områden.

Åren 1952–1957 uppbars provisorisk skatteersättning från staten med tillhoppa 177 300 kronor. Av staten tillskjutet skatteunderlag enligt 1957 års ortsavdragsreform uppgår tillhoppa till 2 005 645 kronor och för 1961 års ortsavdragsreform med 299 447 kronor. Under 1966 uppbyret tillskott av skatteunderlag är 136 532 kronor.

I detta sammanhang bör också nämnas de särskilda avsättningar till särskild skatteregleringsfond som kommunerna ålades att göra 1953–1955, bl.a. på grund av den "dubbla" utbetalningen av fastighetsskatt vid omlägg-

Folkmängds- och skattestatistik för Kumla landskommun åren 1942–1966

År	Antal skatte- kronor	Borgerliga kommunen	Kyrkliga kommunen	Total utde- bitering	Folkmängden vid årets början	Skattekrönor per invånare
1942	27 672:68	7:10	1:10	11:70	4.216	6:56
1943	33 350:63	7:13	1:07	11:08	4.254	7:84
1944	41 984:28	7:—	1:—	10:65	4.264	9:85
1945	45 757:88	7:—	0:70	10:34	4.328	10:57
1946	51 960:61	6:70	0:50	9:86	4.312	12:05
1947	56 082:47	6:50	0:50	9:67	4.183	13:41
1948	66 484:34	6:32	0:48	9:63	4.160	15:98
1949	67 271:34	6:42	0:58	9:86	4.151	16:21
1950	75 518:64	6:20	0:48	9:53	4.183	18:05
1951	78 870:16	6:—	0:45	9:29	4.193	18:81
1952	109 112:65	6:52	0:65	11:—	5.412	20:16
1953	142 930:50	8:52	0:65	13:—	5.355	26:69
1954	147 863:50	8:03	0:65	12:50	5.319	27:80
1955	154 550:80	8:03	0:65	12:50	5.288	29:23
1956	167 555:74	8:02	0:65	12:50	5.201	32:21
1957	173 353:90	8:02	0:65	12:50	5.146	33:69
1958	178 187:90	8:52	0:65	13:—	5.148	34:61
1959	180 568:20	8:52	0:65	13:70	5.087	35:49
1960	156 781:—	9:82	0:65	15:30	4.950	31:67
1961	163 548:50	9:82	0:70	15:55	4.834	33:83
1962	170 727:60	9:77	0:70	15:50	4.792	35:63
1963	178 867:—	7:87	0:60	14:50	4.721	37:89
1964	181 076:70	7:87	0:60	14:50	4.698	38:54
1965	201 463:—	7:87	0:60	14:50	4.578	44:01
1966	242 368:10	11:77	0:60	19:40	4.538	53:41

ningen då såväl slutlig fastighetsskatt som det nyinförda garantibeloppet utgick. Kommunen tillfördes i det sammanhanget nära 400 000 kronor.

En skatt som alltid i kommunala kretsar omgivits med en viss galghumor och som väl också retat en del medborgare är hundskatten. Få frågor har väl kunnat röra upp så lidelsefulla debatter och ändå ur ekonomisk synpunkt haft så ringa betydelse, både för den enskilde som för kommunen, som just denna skatt.

Hundskatten utgjorde 15 kronor 1942, 1943-1951 20 kronor, 1952-1959 30 kronor, 1960-1964 40 kronor och från och med 1965 50 kronor. En av de få skatter som följt penningvärdets fall!

Fondbildning

Ett vanligt sätt när man skall skaffa sig en varaktigare tillgång har ju alltid varit att först spara ihop pengar till den och sedan förverkliga sparmålet. I kommunala sammanhang sker detta genom fondbildning; genom avsättning till kommunens "egna fonder". Dessa bör noga skiljas från donationsfonderna, som är självständiga subjekt och som skall behandlas i särskilt kapitel i denna skrift.

Räkenskaperna för 1942 har tyvärr varit så "svårforcerade" att något säkert begrepp om fondbildningen detta år inte stått att få. Den 1 januari 1943 fanns emellertid följande fonder:

Kassaförlagsfond	26 852:10
Skatteregleringsfond	26 806:91
Skolhusbyggnadsfond	82 101:53
	135 760:57

Kassaförlagsfonden finns ännu kvar och uppgår till 36 320:52 kronor, vilket belopp den uppnådde redan 1944. Den fyller ju uppgiften att vara en utjämnande faktor för likvida medel mellan skatteuppbörderna, vilket den med nutida penningvärde näppeligen lyckats vara.

Skatteregleringsfonden har också levat kvar under de tjugofem åren men det sista av den förbrukas under 1966, varefter den för kommunens del för-

Om några få år, då skolorna i Hardemo har lagts ned, kommer denna byggnad — den gamla skolan i Åbytorp, uppförd 1909 — att vara den enda äldre skolbyggnad inom lands-kommundelen som ännu är i bruk. Den har under 1966 undergått en betydande ombyggnad och torde nu kunna fylla sin uppgift ytterligare många år.

svinner. Fram till 1948 gjordes inte någon avsättning och under de därefter följande åren endast blygsamma belopp på mellan 10 000 och 50 000 kronor. Därefter tillfördes fonden betydande belopp och uppnådde 1956 en totalsumma om 600 000 kronor, vilket den bibehölls i till och med år 1963. Under åren 1964–1966 har den så förbrukats.

Skolhusbyggnadsfonden finns också kvar. Den uppnådde 1949 sitt högsta belopp med 177 969:47 kronor och tillfördes 1950 ytterligare 20 000 kronor, men tappades samma år på 110 000 kronor och året därefter på 65 124:21

kronor. Dessa belopp plus ytterligare cirka 12 000 kronor förbrukades på ombyggnaden av Mossby skola, som vid det kommande årsskiftet lägges ned. Ytterligare nära 50 000 kronor har förbrukats till projektering av skolor. Ingen av dessa byggnader har uppförts.

Mellan 1945 och 1949 fanns vissa tillfälliga fonder om tillhoppa 102 164:63 kronor. Av detta belopp användes 53 300 kronor till pensionärshemmet i Åbytorp samt 50 164:63 kronor till fastighetsförvärv (Åbytorp 1:67 och 1:82 samt Hjortsberga 2:20).

Kommunens under perioden största fond har varit Ålderdomshemsfonden som begyntes 1946 med 8 000 kronor. Under åren fram till 1964 avsattes tillhoppa 1 129 800 kronor till fonden och huvuddelen, eller 1 050 000 kronor, förbrukades 1964–1965, då ålderdomshemmet i Sannahed byggdes.

Den näst största fonden har varit fonden för skolbyggnader i Åbytorp, Hällabrottet och Sannahed, vilken uppnådde sin maximisumma 1962 med 1 064 000 kronor. Huvuddelen förbrukades 1964–1966 på de tre skolorna.

Byggnadsfonden för idrottsplatser påbörjades 1952 och uppnådde sitt maximum 1961 med 200 000 kronor. Den hade då 1953 tillförts nära 9 000 kronor från den s.k. hund- och nöjesskattemedelsfonden. Även denna fond är 1966 förbrukad, men kommunen har också tillförts tre förnämliga idrottsplatser i Åbytorp, Hällabrottet och Sannahed.

Ytterligare några fonder bör nämnas, nämligen fonden för provinsial-läkarebostad tillskapad 1953–1954 och förbrukad 1955 om 100 000 kronor; fonden för pensionärshem åren 1952–1961 tillfördes 427 000 kronor och som använts för pensionärshem i Hällabrottet och Sannahed. Hur mycket som av denna senare fond kommer att återstå till 1967, kan ännu ej sägas, då Sannahedshusen ännu ej färdigställts.

Även för anläggning av vatten och avlopp har fondmedel använts. Tillhoppa har åren 1949–1961 avsatts 764 663 kronor, vilket belopp också förbrukats åren 1951–1965.

Sitt största sammanlagda belopp i behållning hade fonderna år 1961 då de uppgick till 3 559 460:52 kronor den 31 december vartill kom reserverade medel med 658 525 kronor eller tillhoppa 4 217 985:52 kronor.

Lån

Kumla landskommun hade under många år en uttalad motvilja mot att låna pengar. De senaste årens kraftiga höjningar av byggnadskostnaderna har emellertid medfört att lånevägen måst anlitas i en utsträckning som man tidigare inte beräknat. Typexemplet kan ålderdomshemsbygget sägas vara, som beräknades kosta under 1,5 millioner, men som sedermera kostade betydligt över 3 millioner. Att klara ett sådant projekt utan lån, skulle ha medfört att bygget helt ställts på framtiden, vilket icke någon ansvarig kommunalman ansåg sig kunna medverka till.

Det belopp som kommunen totalt lånat upp under de tjugofem åren uppgår till cirka 3 500 000 kronor, alltså ungefär samma summa som man 1961 hade i fondmedel och en bråkdel av vad som skattefinansierats under årens lopp.

Under de första tio åren upplånades följande belopp, vilka alla återbetalats:

1948 Pensionärshem, Åbytorp	80 000:—
1949 Kommunhuset	200 000:—
1951 Vatten och avlopp, Åbytorp	35 000:—
1952 Vatten och avlopp, Hällabrottet	250 000:—

Därefter upptogs inga lån förrän år 1964. De lån som kommunen erhållit Kungl. Maj :ts tillstånd att upptaga, är ännu inte alla slutgiltigt placerade, men det kan antecknas att 1 500 000 kronor erhållits från Allmänna pensionsfonden, vilken varit mycket tillmötesgående och förstående för kommunens svårigheter. Ytterligare cirka 1,3 millioner är placerade som mera tillfälliga lån, i avvaktan på slutlig placering.

Sammanfattningsvis kan här endast sägas, att den låneskuld, som kommunen vid årsskiftet 1966–1967 ådragit sig är en jämförelsevis liten kreditpost mot alla de tillgångar ifråga om fastigheter, anläggningar och exploateringsbar mark, som kommunen för med sig till det gemensamma boet.

Nettodriftskostnader och kostnad pr skattekrona **för de skilda förvaltningarna**

	1942	1946	1951	1956	1961	1966
0. Central förvaltning ..	5 350:— —:19	28 003:— —:54	41 977:— —:53	44 780:— —:27	85 300:— —:52	156 550:— —:65
1. Rätts o. samhällsskydd	19 703:— —:71	30 360:— —:58	34 103:— —:43	97 100:— —:58	125 642:— —:77	154 524:— —:64
2. Fastighetsförvärv. och bostadsförsörjning	—:— —:—	12 342:— —:24	11 525:— —:15	35 400:— —:21	49 377:— —:30	110 487:— —:46
3. Byggnads- o. planväsen mm	500:— —:02	280:— —:01	5 000:— —:06	72 300:— —:43	75 600:— —:46	178 078:— —:73
5. Industriell verksamhet	—:— —:—	—:— —:—	3 700:— —:05	9 200:— —:06	16 200:— —:10	113 766:— —:47
6. Undervisning o. annan kult. verksamhet	64 578:— 2:33	117 598:— 2:26	183 081:— 2:32	367 350:— 2:19	586 635:— 3:57	1 025 968:— 4:23
7. Socialvård	69 378:— 2:51	107 971:— 2:08	137 181:— 1:74	400 680:— 2:39	568 090:— 3:47	715 184:— 2:95
8. Hälso- och sjukvård ..	3 913:— —:14	4 350:— —:08	2 990:— —:04	8 800:— —:05	16 000:— —:10	23 900:— —:10
Summa kostnader	163 422:—	300 904:—	419 557:—	1 035 610:—	1 522 844:—	2 478 457:—
Utdebitering	7:10	6:70	6:—	8:02	9:82	11:77

Hällabrottets municipalsamhälle

Enligt den gamla kommunalförordningen kunde man av orter med "större sammanträngd befolkning" bilda municipalsamhällen. Hällabrottets municipalsamhälle bildades genom Kungl. Maj :ts beslut den 20 oktober 1944 och länsstyrelsen utfärdade särskilda föreskrifter i ärendet redan den 24 oktober 1944 och den 1 januari 1945 var municipalsamhället en verklighet. Huruvida man kan säga att befolkningen i Hällabrottet var större och sammanträngd, är tveksamt. Drygt 1 000 invånare på drygt 1 000 hektar mark gör en person per hektar, dvs. fem personer — en normalfamilj alltså — på fem hektar. På den ytan kan man placera cirka 300 egnahemsvillor utan att de står särskilt trångt. Men uppfattningen om det sammanträngda kan som bekant vara något olika.

Den första municipalstämman hölls den 9 november 1944, den andra hölls den 9 december 1944 — då man beslöt att antalet fullmäktige skulle vara 15 och det första municipalfullmäktigevalet hölls den 28 januari 1945 och en samlingslista användes.

Hur såg det ut i Hällabrottet vid denna tid. Ja, ungefär som det gjorde vid årsskiftet 1952–1953 då municipet upplöstes. Mycket litet hade skett under de åren samhället fungerade som självständig enhet. Förklaringen var enkel. Samhället saknade resurser att lösa de problem som var förelagda. Redan före municipalbildningen fanns gatubelysning — sådan den nu var — grundkarta hade upprättats för stadsplanläggning, och en frivillig brandkår fanns redan förut. Gatorna hade fastighetsägarna klarat själva även före 1945 och skillnaden efter municipalbildningen var på dessa områden obetydlig. Trots att det var emot lagen, hade Kumla landskommun vid flera tillfällen bidragit till bland annat grundkartan och brandbilen och sedermera även till vatten- och avloppsledningarna.

Det enda som egentligen hände på municipalsamhällets initiativ, var påbörjande av vatten- och avloppsanläggningen. Den finansierades med ett lån

om 250 000 kronor, vilket Kumla landskommun efter municipalupplösningen fick lösa in.

Samhällets näst största utgift var under alla åren dess brandkår. Den bildades redan före municipalsamhällets tid och dess första brandchef var disponent Eric Carlén. Tur nog brann det inte så ofta och länge.

Man fattade under dessa år en del underliga beslut. T. ex. tillsättande av en municipalsyssloman — vad det nu kan ha varit för något — och hälsovårdstillsyningsman. Det stannade dock vid besluten. Några befattningshavare såg man aldrig till. Vidare beslöt man 1946 att bygga ett slangtorn till brandkåren för 500 kronor. Ett verkligt facilt pris! Tråkigt nog finns varken brandtornet eller de 500 kronorna i dag. Ett municipalfullmäktigesammanträde beslöt att betala tillbaka municipalskatten till en person, som man ej ansåg ha någon nytta av municipalsamhället. Det är en svindlande tanke om staten och kommunerna skulle börja följa denna generösa princip. Men det får vi nog aldrig uppleva. Men det var inte nog med att man beslöt att skatten skulle återbetalas för detta enda år. Man beslöt att göra det för all framtid! Skam till sägandes, kan man nu bekänna, att kommunalkontoret aldrig brydde sig om att verkställa beslutet.

Ett gott beslut var att redan från början "inackordera" medelsförvaltningen på kommunalkontoret. Genom detta arrangemang kom man att få utnyttja en modern kontorsapparat till mycket lågt pris.

Yxhultsbolaget var under alla år ett gott stöd för samhället. Gatubelysningen och eldistributionen sköttes under många år av bolaget. Samhället fick hyra en billig brandstation. Bolaget anordnade en stadsplanetävling för ett område i Älvesta vilket omnämns på sid. 49. Även här bör nämnas de subventioner till egnahemsbyggare, som bolaget lämnade anställda, som uppförde egnahem i Hällabrottet. Ett bidrag till vatten- och avloppsledningarna är också att anteckna med tacksamhet.

Bekymret var som sagt vatten- och avloppsledningarna. För enbart projektering fick samhället betala nära 60 000 kronor. Dvs. ungefär två års hela utdebitering gick till en ingenjörsfirma för ett förslag som näppeligen aldrig i ens en väsentlig del kom att utföras.

Bilden är kanske originell för att representera vår största industri, Yxhults stenhuggeri AB, gemenligen kallat Yxhultsbolaget. Den är från sista turen med "Yxhultalusa" som det gamla ångloket kallas — ett jippo som bolaget bjöd sina anställda på för några år sedan, då ett modernare lok anskaffades. Yxhultsbanan är en av Sveriges få enskilda järnvägar som ännu är i bruk.

Även om vissa framsteg gjordes i Hällabrottet under dessa år, var det knappast municipalsamhällets förtjänst. Snarast skedde framstegen trots att municipalsamhällsformen stundom stod hindrande i vägen.

När upplösningen av samhället kom vid årsskiftet 1952–1953, var det en befrielse för alla som haft med samhällsbildningen att göra.

Donationsfonder

Förvaltade av skolstyrelsen

Kumla odelade kommun hade ett relativt stort antal donationsfonder, varav de flesta övertogs av landskommunen. Tyvärr råkade man ut för ett "olycksfall i arbetet" när fonderna delades upp, då Johan Erikssons i Byrstatorps beklädnadsfond tillfördes staden. Detta var nämligen den enda fond varom det i donationsurkunden stadgades; "Skulle någon del af församlingen afskiljas och bilda egen kommun, upphör delaktigheten för denna, uti här ifrågavarande donation." Efter mycket skrivelser och beslut av Kungl. Maj:t fick Kumla landskommun fonden åter 1946, men hade då fått betala staden 6 000 kronor, varav bildades en fond i staden kallad "Kumla stads folkskolors beklädnadsfond".

Övriga fonder som landskommunens skolstyrelse fick att förvalta var:

Gustaf Romells beklädnadsfond

Lars Larssons donation

Karl Gustafssons stipendiefond för Brånsta skola

Anders Anderssons i Ekeby fond

Hörsta skoldistriktets fond

Anderssenska donationen

Därefter tillkom Johan Erikssons i Byrstatorps beklädnadsfond 1946, Elin Charlotta Larssons premiefond och Carl Johan Gustafssons premiefond 1950.

I samband med kommunindelningen 1952 kom två fonder från Hardemo under skolstyrelsens förvaltning nämligen Lundmarkska skolan och Hörsta-diuska räntan.

Slutligen tillkom 1955 Gottfrid Carlssons beklädnadsfond och 1964 Hardemo kyrkskolas fond för studieresor.

Det är kanske inte alltid så lätt att finna en illustration till kapitlet Donationsfonder. I landskommunens fall är det lätt. Detta är den gamla Lundmarkska skolan i Hardemo, grundlagd 1808 genom en donation av år 1800 av brukspatron Anders Lundmark, Stockholm, barnfödd i Mossby i Hardemo.

Förvaltade av socialnämnden

Fattigvårdsstyrelsen fick övertaga fem donationsfonder vid kommundelningen 1942, nämligen:

Johan Erikssons i Byrstatorp fond

Anders Anderssons i Rala fond

Johan Gustafssons fond
Anders Anderssons i Ekeby fond Ida
Lindahl-Carlssons fond

Vid kommunindelningen 1952 övertogs följande fonder från Hardemo fattigvårdsstyrelse:

Lundmarkska fonden för fattiga
Lundmarkska fonden för Mossby soldat
Cajsa Jönsdotters donation
Karl Perssons i Alavi fond
Alfred Janssons i Lund fond
August Janssons i Backa fond
K. E. Nilssons i Nälberg fond
Per Olof Anderssons fond
Syskonen Erikssons i Skyberga fond
Fattigkassekapitalet
Födelsedagsfonden
Johan Perssons fond

Slutligen tillkom 1959 Elin Sofia Svenssons fond för förströelse för de på ålderdomshemmet intagna och vidare har Adolf Larsson i sitt testamente avsatt medel till samma ändamål.

Förvaltade av kommunalnämnden

Vid kommunindelningen 1942 hade kommunalnämnden inga donationsfonder att övertaga. År 1947 tillkom två fonder, nämligen Esters minne och Josefs minne och 1950 Lars Viktor Erikssons fond. Från Hardemo fick nämnden övertaga förvaltningen av Planterings- och välgörehetsfonden och 1963 tillkom Ida Petterssons minne för Åbytorps pensionärshem.

Genom att medelsförvaltningen är centraliserad, har kommunalnämnden handhaft förvaltningen av penningmedlen. I ett anfall av försvarsanda pla-

cerades 1943 och 1945 tillhopa 45 000 kronor i försvarsobligationer, som i dag endast ger 3 % ränta, alltså avsevärt mindre än vad bankerna betalar. Under senare år har emellertid cirka 225 000 kronor placerats i obligationer, som ger mellan 5 och 6,25 % ränta, vilket mera svarar emot nuvarande ränteläge. Viss del av medlen är alltfört placerad i sparbank.

Fondernas sammanlagda behållning uppgick vid årsskiftet 1965–1966 till 222 674 :04 kronor, Stiftelsen Nygårdshemmet oräknad och utdelningen från dem uppgick till 8 160 kronor.

Stiftelsen Nygårdshemmet

Genom testamente 1945 skänkte Maria Lovisa Persson dels sin fastighet Nygården, dels en större penningssumma jämte värdepapper till en stiftelse kallad Nygårdshemmet att förvaltas av en särskild styrelse bestående av en ledamot vald av Hallsbergs landskommun och en ledamot vald av Kumla landskommun, samt kyrkoherden i Hallsberg som självskriven ordförande. Stiftelsens ändamål skulle vara att bereda "bostad, vivre jämte passning" åt "lantbrukare eller -hustrur från Kumla och Hallsbergs socknar".

Donationsurkundens bestämmelser har inte helt kunnat infrias, utan man har nöjt sig med att bereda bostad åt ovan nämnd kategori. Fondens behållning uppgår till 149 834:88 kronor den 31 december 1965, vari ingår fastigheten Sannahed 16:1 med taxeringsvärde om 55 500 kronor och aktier till nominellt värde om 22 100 kronor, dvs. stiftelsens tillgångar är avsevärt högre än vad som framgår av balansräkningen.

Kassaförvaltare under drygt tioålet år var f. bankkamrer Alfred Eriksson i Hallsberg och sedan 1958 kommunalkontoret i Kumla landskommun.

Donationsfonder

Fonder förvaldade av kommunalnämnden:	Donations- belopp	Kapital per 1/1 1966	Placering			
Esters Minne	5.000:—	6.753:53	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	6.000:—		
			Kumla sparbank	753:53	6.753:53	
Josefs Minne	5.000:—	5.610:11	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	5.500:—		
			Kumla sparbank	110:11	5.610:11	
L. W. Erikssons Minne	30.000:—	30.341:94	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. ..	30.000:—		
			Kumla sparbank	341:94	30.341:94	
Planterings- och välgörenhets- fonden	500:—	1.486:87	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	1.000:—		
			Kumla sparbank	486:87	1.486:87	
Ida Petterssons Minne	3.000:—	3.333:81	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	3.000:—		
			Kumla sparbank	333:81	3.333:81	
Fonder förvaldade av skolstyrelsen:						
Lars Larssons donation	2.000:—	2.134:69	Sv. bostadskreditk. 6 % obl. ..	2.000:—		
			Kumla sparbank	134:69	2.134:69	
Hörsta skoldistrikts fond	770:—	1.002:55	Kumla sparbank		1.002:55	
Anderssonska donationen	2.500:—	2.654:36	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	2.500:—		
			Kumla sparbank	154:36	2.654:36	
J. Erikssons i Byrstatörp bekläd- nadsfond	6.000:—	6.414:07	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. ..	6.000:—		
			Kumla sparbank	414:07	6.414:07	
K. Gustavssons stipendiefond för Brånsta skola	5.000:—	5.192:58	Sv. statens 3 % obl.	5.000:—		
			Kumla sparbank	192:58	5.192:58	
Anders Anderssons i Ekeby fond	10.000:—	10.073:05	Sv. statens 3 % obl.	10.000:—		
			Kumla sparbank	73:05	10.073:05	
G. Romells beklädnadsfond	10.000:—	10.486:49	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. ..	10.000:—		
			Kumla sparbank	486:49	10.486:49	
C. J. Gustavssons premiefond ..	5.000:—	6.240:76	Sv. statens 5,25 % obl.	6.000:—		
			Kumla sparbank	240:76	6.240:76	
Elin Ch. Larssons premiefond ..	10.000:—	12.360:10	Harrsele AB 5,25 % obl. ..	12.000:—		
			Kumla sparbank	360:10	12.360:10	
Gottfrid Carlssons beklädnadsfond	500:—	559:50	Sv. bostadskr.-k. 5,75 % obl. ..	500:—		
			Kumla sparbank	59:50	559:50	

årsskiftet 1965/66

	Donations- belopp	Kapital per 1/1 1966	Placering
Lundmarkska skolan	15.000:—	14.240:13	Sv. bostadskreditk. 6 % obl. 7.000:— Boliden gruv AB 6,25 % obl. 7.000:— Kumla sparbank 240:13 14.240:13
Hörstadiuska räntan	2.000:—	2.896:89	Sv. statens 3 % obl. 2.500:— Kumla sparbank 396:89 2.896:89
Hardemo kyrkskolas fond för studieresor	5.190:29	5.550:83	Betsle Kraft AB 6 % obl. 5.000:— Kumla sparbank 550:83 5.550:83
Fonder förvaltade av socialnämnden:			
Johan Erikssons fond	2.000:—	2.000:—	Sv. statens 3 % obl. 1946 2.000:—
Anders Anderssons i Rala fond..	5.000:—	5.072:38	Sv. statens 3 % obl. 5.000:— Kumla sparbank 72:38 5.072:38
Ida Carlsson-Lindhals donation ..	2.000:—	2.157:09	Boliden gruv AB 6,25 % obl. 2.000:— Kumla sparbank 157:09 2.157:09
Johan Gustavssons donation	2.500:—	2.618:91	Sv. statens 3 % obl. 2.500:— Kumla sparbank 118:91 2.618:91
Anders Anderssons i Ekeby fond	5.000:—	4.829:73	Sv. statens 3 % obl. 2.500:— Sv. bostadskr.-k. 5,75 % obl. 2.000:— Kumla sparbank 329:73 4.829:73
Lundmarkska fonden för fattiga	1.500:—	1.899:32	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. 1.500:— Kumla sparbank 399:32 1.899:32
Cajsa Jönsdotters donation	2.000:—	2.252:16	Sv. statens 5,25 % obl. .. 2.000:— Kumla sparbank 252:16 2.252:16
Karl Perssons i Alavi fond	1.000:—	1.069:34	Sv. bostadskreditk. 6 % obl. 1.000:— Kumla sparbank 69:34 1.069:34
Alfred Jonssons i Lund fond ..	1.000:—	1.075:21	Sv. statens 5,25 % obl. 1.000:— Kumla sparbank 75:21 1.075:21
Aug. Janssons i Backa fond ..	4.000:—	4.052:16	Sv. statens 3 % obl. 4.000:— Kumla sparbank 52:16 4.052:16

	Donations- belopp	Kapital per 1/1 1966	Placering
K. E. Nilssons i Nälberg fond ..	1.500:—	1.851:53	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. 1.500:— Kumla sparbank 351:53 1.851:53
Per Olov Anderssons fond	500:—	500:—	Sv. statens 3 % obl. 500:—
Syskonen Erikssons, Skyberga fond	5.000:—	5.160:51	Sv. statens 3 % obl. 5.000:— Kumla sparbank 160:51 5.160:51
Fattigkasskapitalet	4.000:—	4.481:89	Sv. bostadskreditk. 5,75 % obl. 4.000:— Kumla sparbank 481:89 4.481:89
Födelsedagsfonden	1.000:—	1.102:49	Sv. statens 5,25 % obl. 1.000:— Kumla sparbank 102:49 1.102:49
Johan Perssons fond	50.000:—	51.205:36	Sv. bostadskreditk. 5,5 % obl. 51.000:— Kumla sparbank 205:36 51.205:36
Elin Sofia Svenssons fond	3.000:—	4.013:70	Sv. bostadskr.-k. 5,75 % obl. 3.500:— Kumla sparbank 513:70 4.013:70
Fond förvaltd av särskild styrelse:			
Nygårdshemmet		149.834:88	Sannahed 16:1 55.500:— Kumla sparbank 13.934:88 Aktier 22.100:— Obligationer 58.300:— 149.834:88
(Tillsammans med Hallsbergs landskommun.)			
Summa kronor		372.508:92	372.508:92

Stiftelsen Kumlahem

Kommunernas engagemang på bostadsmarknaden har de senaste årtiondena oftast skett genom bostadsstiftelser. Dessa har som allmännyttiga bostadsföretag erhållit viss mera förmånliga lånevillkor och i flera avseenden kunnat uppträda som privaträttslig juridisk person, vilket inte varit möjligt för kommunerna att göra, om verksamheten skulle ha drivits i egen regi.

Kumla landskommun har redan på ett tidigt stadium strävat efter att en fördelning av bostadsbyggandet skulle ske på så sätt, att staden ägnade sig huvudsakligen åt flerfamiljshus, medan landskommunens samhällen kunde bevaras som villaområden.

För en speciell kategori föreligger dock behov av flerfamiljshus, nämligen för pensionärerna. De båda senaste pensionärshem som kommunen byggt — 1962 i Hällabrottet och 1966 i Sannahed — har därför byggts i Stiftelsen Kumlahems regi. Den bildades 1961 och stadgarna gjordes enkla. Kommunalnämnden är stiftelsens styrelse och den revideras av kommunens revisorer. Utöver de 44 lägenheter, som stiftelsen redan nu förvaltar, planeras ytterligare ett pensionärshem om 16 lägenheter i Hällabrottet. Om och när det kan komma till stånd, är ännu mycket svårt att säga något om. Med de bostadskvoter som tillämpats 1964–1968, kan man utan vidare slå fast, att det dröjer mycket länge till dess denna byggnad blir verklighet.

Givetvis uppkommer också frågan om stiftelsen skall ingå fusion med bostadsstiftelsen i Kumla stad, men även den frågan är det ännu för tidigt att slutgiltigt svara på.

Återförening

Vid kommunindelningen 1942 fanns några kommunalmän, som beklagade vad som då skedde och ansåg att någon utbrytning från staden inte borde ha skett. Även vid storkommunindelningen 1952, var det flera som talade för en återförening med Kumla stad, bland dem överlärare Josef Svensson. Motsättningen mellan stad och landsbygd var då ännu för stark, och det fanns i båda kommunerna ännu kvar alltför många, som varit med om de irriterande striderna, då man ännu var en odelad kommun. Relativt snart hade dock landskommunen en hel del av samma tätortsproblem som staden.

Enligt den ändring av kommunindelningslagen av år 1919 som genomfördes i början av 1960-talet skulle kommunblock bildas, vilket skulle vara inledningen till en storkommunreform, där kommunerna själva skulle få bestämma tidpunkten för sammanläggningen. Relativt snart stod det klart för såväl Kumla stad som Kumla landskommun, att en sammanläggning borde komma till stånd, men man var till en början oenig om tidpunkten. Staden föreslog den 1 januari 1965 och landskommunen den 1 januari 1967. Kungl. Maj:t följde det sistnämnda förslaget.

Enligt statsmakternas intentioner skulle en samarbetsnämnd bildas i varje kommunblock. Redan 1957 hade man beslutat att bilda en permanent samarbetskommitté mellan Kumla stad och Kumla landskommun, med tre representanter från vardera kommunen. Denna kommitté ombildades sedermera till samarbetsnämnden för Kumlablocket och den blev — sånär som på en ytterligare tillkommen ledamot — tillika sammanläggningsdelegerades arbetsutskott.

Sammanläggningsdelegerade valdes i början av 1966 med tio ledamöter ur Kumla landskommuns fullmäktige och tjugo ledamöter ur Kumla stadsfullmäktige.

I denna boks första kapitel omtalas Lekebacken i Hjortsberga med dess vid vår tideräknings början resta domarring. Den kan också få avsluta boken. Ett av kommunalfullmäktiges allra sista beslut var, att anslå medel till inköp av detta märkliga fornminnesområde för att överlämnas i Vitterhetsakademiens vård.

Ett nytt initiativ har tagits av landskommunen i och med att man begärt att blocket skall ombildas att omfatta även Hallsbergblocket, vilket dock på Hallsbergshåll inte tillstyrkts.

Kumla landskommun försvinner nu som självständig kommunal enhet. Resultatet av landskommunens arbete under de tjugofem åren kommer dock länge att leva kvar och vara till fromma för bygdens invånare.

Källor och litteratur

Materialet till denna skrift är till största delen hämtat ur Kumla landskommuns arkiv. Räkenskaper och protokoll har fått släppa till det mesta, men även fastighetshandlingar, donationsurkunder och personalakter har anlitats. Någon detaljerad redovisning av varifrån alla uppgifter hämtats kan knappast ges och fyller kanske inte heller någon funktion, enär arkivalierna endast delvis är ordnade efter arkivmässiga principer.

ÅRSPUBLIKATIONER

Kommunalförvaltningen (årsredogörelser för kommunens förvaltning, i regel tryckt varje år), Kumla 1943–1966

Utgifts- och inkomststat för Kumla landskommun (25 st.), Kumla 1941–1965

Årsbok för Sveriges kommuner, Stockholm 1941–1966

ÖVRIG LITTERATUR

Ekdahl, Erik och Svensson, Josef: Bilder ur Kumla skolors historia, Kumla 1942

Franzén, Elisabet: Kumla bibliotek, Ur Biblioteksbladet nr 2/1963, Lund 1963

Förslag till uppgörelse mellan Kumla stad och Kumla socken i vissa frågor rörande kommundelningen, Kumla 1943

Hörsta missionsförsamling 1864–1964, Kumla 1964

Lanna bönhus 1863–1963, Kumla 1963

Samzelius, Jonas L:son: Kumlabygden I, Kumla 1961

Samzelius, Jonas L:son: Kumlabygden II, Kumla 1963

Samzelius, Jonas L:son: Kumla kyrkas räkenskapsbok 1421–1590, Uppsala 1945

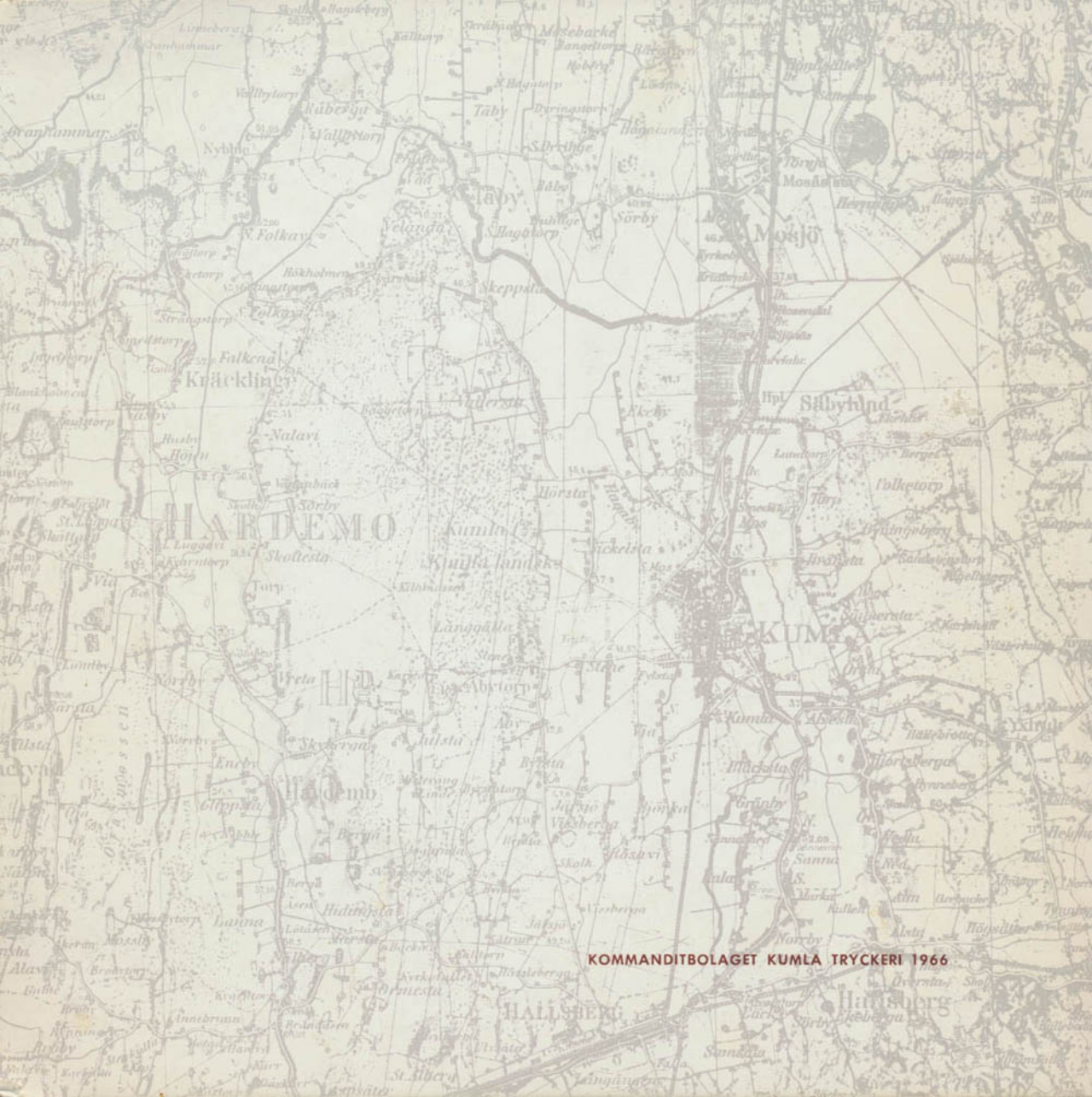
Tapper, Tage: Böckernas Kumla, Kumla 1959

Tapper, Tage: Om behörighet att på kommuns vägnar föra talan i mantalsmål, Landskommunernas tidskrift 12/1953, Stockholm 1953

Tapper, Tage: Sannahed, Kumla 1965

Tapper, Tage: Lundmarkska skolan, Kumla julblad 1953

Waldén, Bertil: Hardemo, en sockenkrönika, Uppsala 1955

KOMMANDITBOLAGET KUMLA TRYCKERI 1966